

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Гальченко Вікторія Миколаївна

УДК 159.923.2:373.2.011.3-051

**ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук



Київ – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теоретичної та консультативної психології факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Науковий консультант: доктор психологічних наук, професор
Кузьменко Віра Ульянівна,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, професор кафедри теоретичної та консультативної психології;

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Балахтар Валентина Візиторівна,
Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», професор кафедри психології та особистісного розвитку;

доктор психологічних наук, професор,
Шевченко Наталія Федорівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри психології;

доктор психологічних наук, професор
Яковицька Лада Савеліївна,
Національний авіаційний університет,
в.о. завідувача кафедри авіаційної психології.

Захист відбудеться «28» жовтня 2024 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Л.В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глибинні трансформації, які в турбулентних умовах сьогодення торкнулися світоустрою загалом та системи вищої освіти зокрема, зумовлюють нові вимоги до особистості майбутнього фахівця. Зокрема, «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2022-2032 роки» розглядає вищу освіту як провайдера цінностей вільного, демократичного суспільства, а серед пріоритетів у концептуальній моделі вищої освіти виокремлено професіоналізм. Тобто підвищення якості вищої освіти відкриває широкі перспективи професійного майбутнього в Україні та за кордоном. В першу чергу, професіоналізм майбутнього фахівця включає високий рівень загальної та професійної культури, які послугують надійним фундаментом їхньої успішної діяльності за обраним фахом. У положеннях зазначеної стратегії відображено модернізацію розвитку сучасної системи освіти з орієнтацією на розвиток особистості здобувача освіти, який володіє різними видами культури – загальною, правовою, культурою академічної доброчесності, культурою діджиталізації, взаємодії у міжкультурному освітньому просторі тощо. Тому стратегія сучасної педагогічної освіти полягає в розвитку та саморозвитку особистості майбутнього фахівця, який здатен вільно орієнтуватися в оновленій соціокультурній реальності, відповідально й рішуче діяти в умовах вирішення актуальних освітніх завдань. Нинішній стан українського суспільства вимагає підготовки компетентнісного фахівця, спроможного відповідати реаліям сьогодення, діяти мобільно, гнучко у відповідності до мінливих умов життя з урахуванням специфіки професійної діяльності.

Якість підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти ґрунтується на переосмисленні реалій сьогодення та ролі дошкільної освіти у вихованні докорінно нової особистості, здатної ефективно діяти в звичайних та екстремальних умовах, бути активним творцем оновленого суспільства. Такі виклики стають підґрунтям для посилення розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в освітньому процесі закладу вищої педагогічної освіти. Наразі провідну позицію починає займати рефлексивне освітнє середовище у закладі вищої освіти, яке стає важливою умовою формування професійних та особистісних якостей сучасного студента, а відтак, зумовлює якісний розвиток основ професійної культури майбутніх фахівців.

Проблемі дослідження феномена культури особистості були присвячені праці відомих філософів минулого та сучасності, а саме: Н. Авдимириць, А. Бергсона, М. Вебера, І. Канта, В. Крисаченка, А. Тойнбі, А. Швейцера, Ф. Шіллера, К. Ясперса та ін. Важливими для нашого дослідження виявилися дослідження зарубіжних психологів А. Адлера, М. Аргайла, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, Е. Фромма, К. Хорні, К. Юнга щодо сутності самоактуалізації та творчого розвитку особистості. Теоретичні засади розвитку професійної культури відображені у працях Н. Ничкало, І. Сабатовської, Г. Улунової; механізми розвитку особистості вчителя досліджували Н. Бібік, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, О. Овчарук, О. Пометун,

О. Савченко, розробкою та обґрунтуванням підходів Г. Балл, І. Бех, Г. Васянович, Р. Гуревич, А. Коломієць та ін.

Особливо важливими для нашого дослідження стали наукові розвідки вітчизняних учених В. Балахтар, І. Беха, І. Булах, В. Волошиної, І. Зязюна, Г. Костюка, С. Максименка, М. Михайліченко, Е. Помиткіна, Г. Сагач, С. Сисоєвої, Л. Сохань, Т. Танько, Т. Ткачук, Н. Шевченко, Л. Яковицької та ін. Зокрема, творчу сутність особистості як суб'єкта життєдіяльності досліджували І. Бех, В. Кузьменко, В. Моляко, Т. Титаренко, В. Ямницький та ін.; положення компетентнісного підходу у професійній освіті висунули О. Гура, Д. Єрмаков, О. Овчарук, Л. Помиткіна, Ю. Швалб та ін.); вплив освітнього середовища на формування професійних якостей майбутніх фахівців розкрито у працях І. Зязюна, В. Кременя, В. Кудіна, С. Сисоєвої та ін.

Дослідженню різних аспектів професійного становлення майбутніх вихователів присвятили свої праці А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Денисенко, Л. Завгородня, Е. Карпова, В. Кузьменко, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та інші. Професійно-педагогічну діяльність вихователя закладу дошкільної освіти розглядали О. Богініч, І. Дичківська, Т. Книш, О. Кононко, К. Крутій, Е. Панько, Т. Танько та інші; формуванню професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО присвятили свої праці Г. Пономарьова, Ю. Смолянко, Х. Шапаренко, М. Ярославцева, культурологічно-професійний компонент формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розкрито у дослідженнях К. Коновалової.

Незважаючи на значну кількість досліджень, актуальною залишається проблема розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, а саме, *психологічний аспект* цієї проблеми. Сьогодні існують реальні суперечності між об'єктивно існуючою потребою закладів дошкільної освіти у висококваліфікованих фахівцях та недостатнім рівнем розвиненості професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; між необхідністю використання в освітньому процесі сучасного навчально-методичного забезпечення і недостатньою розробленістю ефективних соціально-психологічних умов розвитку професійної культури здобувачів освіти.

Розкриття психологічних засад розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти допоможе, на нашу думку, подолати ці суперечності та вдосконалити процес підготовки майбутніх вихователів ЗДО у закладах вищої педагогічної освіти. Таким чином, соціальна значущість проблеми розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО та її недостатнє вивчення в психологічній науці й зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження: **«Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до плану наукових робіт кафедри теоретичної та консультативної психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за напрямком «Теорія та технологія навчання та виховання в системі народної освіти». Тема дисертації затверджена

Вченою радою УДУ імені Михайла Драгоманова (протокол №7 від 27 лютого 2014 р.) та рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол №6 від 17 червня 2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично визначити основи, концептуальну парадигму та модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розробити й впровадити комплексну психолого-педагогічну програму з розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО та перевірити її ефективність.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з обраної теми дослідження; виявити сутність феноменів «професійна культура», «професійна культура майбутніх фахівців», «професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»; виявити специфіку розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.
2. Обґрунтувати акме-аксіологічний підхід, принципи, структуру, чинники, соціально-психологічні умови, етапи та концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.
3. Емпірично дослідити психологічні особливості, структурні компоненти, чинники та соціально-психологічні умови розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.
4. Розробити, апробувати та впровадити комплексну психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.
5. Виявити ефективність впровадження комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та розробити методичні рекомендації для викладачів ЗВО.

В основу дисертаційного дослідження було покладено **припущення** про те, що професійна культура в сучасних умовах професійної підготовки (пандемія, війна, онлайн-навчання тощо) формується недостатньо, а підвищення ефективності цього процесу можливе шляхом створення соціально-психологічних умов щодо активізації всіх структурних компонентів цього феномену в їхньому взаємозв'язку, з урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників, які прискорюють цей процес, засобами комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Об'єкт дослідження – професійна культура майбутніх фахівців.

Предмет дослідження – психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали ідеї, теорії, концепції, принципи та положення наступних науковців: про особистість як системне утворення (І. Бех, Г. Костюк, С. Максименко та ін.); теорія мотивації діяльності (К. Левін, С. Максименко, А. Маслоу та ін.); вчення про творчу особистість (Дж. Гілфорд, В. Клименко, В. Моляко, В. Роменець, П. Торранс, та ін.); концепція життєтворчості (В. Доній, Г. Несен, Л. Сохань та ін.), принципи інтегративного підходу до вивчення особистості (І. Булах, О. Левенець,

О. Коваленко, В. Помилуйко, А. Юревич, В. Ямницький та ін.); положення компетентнісного підходу у професійній освіті (І. Бех, Н. Бібик, О. Гура, І. Єрмаков, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Помиткіна, О. Слюсаренко, Ю. Швалб та ін.), положення акмеологічного підходу до професійного становлення педагогів (Н. Гузій, О. Дубасенюк, В. Радул, А. Рацул, В. Сидоренко та ін.), аксіологічні засади професійного розвитку майбутніх фахівців (І. Бех, В. Волошина, І. Зязюн, К. Журба, Е. Помиткін, С. Репетій, Н. Ткачова, Е. Фромм та ін.), положення синергетичного підходу до психологічних процесів у системах різного рівня організації (О. Вознюк, Н. Гончарова, Ю. Калюжна, Ю. Клименко, В. Лавріненко та ін.).

Методи дослідження: *теоретичні* – порівняння, аналіз, синтез, абстрагування й узагальнення даних з теми дослідження на основі вивчення психолого-педагогічної літератури та філософських джерел; класифікація, систематизація та метод теоретичного моделювання; *емпіричні* – спостереження, бесіда, анкетування, тестування, психологічний експеримент, методи математичної обробки кількісних показників (метод кутового перетворення Фішера та G-критерій Знаків) та методи якісної інтерпретації результатів дослідження.

Застосовано *комплекс методик*: I блок – методики діагностики соціально-психологічних умов та внутрішніх чинників розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО: анкета «Креативне освітнє середовище ЗВО: чи створено умови?» (В. Гальченко); тест «Формула темпераменту» (в адаптації У. Михайлішин), опитувальник «Стилі мислення» (Р. Бремсона, А Харрісона), експрес-тест «Винахідливість майбутнього вихователя ЗДО – найяскравіший прояв творчості» (В. Гальченко). II блок – методики діагностики структурних компонентів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО: опитувальник «Пізнавальна компетентність майбутніх вихователів ЗДО» (В. Гальченко), анкета «Самооцінка здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості» (О. Сергєєнкової), методика вивчення мотивації до професійної діяльності (Т. Дуткевич, О. Савицької), діагностика соціальної емпатії (модифікований опитувальник А. Меграбяна і Н. Епштейна), діагностики рефлексивності (в адаптації С. Хілько); тест «Самооцінка творчого потенціалу особистості» (С. Медніка), діагностика ціннісних орієнтацій «Здійснення бажань» (Е. Помиткіна), тест «Комунікативні й організаторські здібності» (В. Синявського, В. Федоришина); копінг-тест Лазаруса, опитувальник визначення рівня розвиненості професійної культури майбутніх вихователів (зведена класифікація за І. Зязюном та ін., модифікований варіант В. Гальченко).

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь 628 здобувачів освіти віком від 18 до 23 років денної форми навчання Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Криворізького державного педагогічного університету, Рівненського державного педагогічного університету. Дослідження проводилося у період з 2013 по 2023 рр.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що:

вперше: - визначено сутність поняття «професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» (складне, інтегративне, соціально-психологічне утворення в структурі особистості майбутнього вихователя, яке з'являється й поступово розвивається в процесі здобуття вищої педагогічної освіти, в системі особистісних ставлень до самого себе, інших людей, майбутніх вихованців, природи й суспільства загалом, включає інтелектуальний та духовно-творчий потенціал особистості здобувача освіти, визначає його світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та загальну концепцію життєздійснення на гуманістичних засадах та трансцендентних цінностях), виявлено та схарактеризовано основи (життєтворчий потенціал, професійна компетентність, духовно-ціннісні орієнтації) професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розкрито сутність поняття «розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» (складний, багаторівневий процес, який полягає в актуалізації внутрішніх ресурсів особистості майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки, характеризується єдністю компонентів креативної, діяльнісної та ціннісно-сислової сфер, що спрямовує особистість до пізнання, самопізнання, творчості, гармонізації внутрішнього й зовнішнього світу, інтеграції досвіду, теоретичних знань і практичних умінь, самовдосконалення й духовного зростання); визначено й обґрунтовано акме-аксіологічний підхід та принципи (активної креативності, суб'єктності, трансцендентності); теоретично визначено структурні компоненти (емотивно-когнітивний, рефлексивно-перцептивний, професійно-ціннісний, духовно-творчий, конативно-інструментальний) професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, чинники (внутрішні – індивідуально-психологічні, суб'єктні та зовнішні – освітні, соціальні, соціокультурні), соціально-психологічні умови (духовно-акмеологічні, змістово-інструментальні, організаційно-виробничі); розроблено та обґрунтовано концептуальну парадигму, яка полягає в тому, що розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО актуалізується у взаємозв'язку зі структурними компонентами професійної культури, становлення яких відбувається в соціально-психологічних умовах та детермінується внутрішніми та зовнішніми чинниками; виокремлено етапи (докомпетентнісний, адаптаційний, цілепокладання, компетентнісний, творчий) розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; презентовано модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; обґрунтовано психологічний супровід розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; емпірично визначено психологічні особливості (продовжений характер розвитку у майбутніх вихователів ЗДО трансцендентних цінностей: від споглядання, через абстрагування до трансцендентності; рефлексивне засвоєння основ професійної культури з слабким проявом емпатійності у взаємодіях; перманентний вияв пізнавальної активності й ініціативності у створенні творчих проєктів та ефективних копінг-стратегій тощо) розвитку

основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; емпірично досліджено структурні компоненти, чинники та соціально-психологічні умови розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розроблено, апробовано та впроваджено комплексну психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, спрямовану на досягнення оптимальності й конструктивності самоздійснення особистості в майбутній педагогічній діяльності;

- *поглиблено* психологічну сутність поняття «професійна культура» як особистісного новоутворення, яке обумовлює становлення людини як цілісності;
- *розширено* зміст понять «життєтворчість особистості», «фрустраційна толерантність», «резильєнтність», «soft-skills», «трансцендентні компетентності» в контексті підготовки майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної діяльності в звичайних умовах та екстремальних ситуаціях;
- *дістало подальшого розвитку* питання формування творчої індивідуальності здобувачів освіти, активізації їхнього творчого потенціалу в юнацькому віці.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості застосування наукових положень і висновків дослідження у практичній діяльності психолого-педагогічних працівників сучасних закладів вищої освіти, а також у процесі викладання психологічних дисциплін. Матеріали дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі закладів вищої освіти під час викладання навчальних курсів за освітніми програмами 012 «Дошкільна освіта», 053 «Психологія» для виконання здобувачами вищої освіти кваліфікаційних робіт та реалізації наукових досліджень. Отримані результати дослідження надали можливість на високому рівні організувати освітньо-виховний процес, спрямований на духовно-творчий розвиток студентської молоді; використовувати на практиці діагностичні методики та визначати рівні розвитку професійної культури майбутніх фахівців.

Особистий внесок здобувача. Наведені в роботі наукові результати є самостійним внеском автора у розв'язанні проблеми, яка досліджується. У словниках авторськими є психологічне тлумачення наукових понять (*професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, основи професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти*). У колективній монографії (№4 у списку публікацій автора) у співавторстві з Л. Семенчою розглянуто копінг-стратегії майбутніх вихователів ЗДО, розроблено власну техніку проживання деструктивних емоцій, надано алгоритм подолання наслідків стресу. У колективній монографії (№2 у списку публікацій автора) у співавторстві з С. Репетій встановлено тісний зв'язок професійної культури майбутніх вихователів ЗДО з їхньою комунікативною компетентністю, визначено «необумовлену любов» до дітей основою емпатійного спілкування з вихованцями; здобувачкою у тезах (№41 у списку публікацій автора) визначено засоби подолання стресу у студентської молоді під час війни; у тезах (№42 у списку публікацій автора) визначено «м'які» та «трансцендентні» компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, у статті (№20 у списку публікацій автора) у співавторстві В. Кузьменко представлено роботу

театральної студії в рамках благодійної акції «Дитинство: крок у майбутнє» (керівник акції – В. Гальченко).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи обговорювались та отримали схвалення на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня: *12 міжнародних, 6 всеукраїнських, 3 регіональні, 9 університетські* (2014-2024 рр.); на засіданнях кафедр дошкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова (2013-2024 рр.) і теоретичної та консультативної психології УДУ імені Михайла Драгоманова (2021-2023 рр.).

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес таких ЗВО України: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (довідка №12-02/15 від 15.06.2022 р.), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (довідка №43/06 від 28.06.2022 р.), Криворізький державний педагогічний університет (довідка №112/06 20.06.2022 р.), Рівненський державний гуманітарний університет (довідка №01-12/27 від 25.10.2022 р.).

Кандидатська дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук «*Психологічні чинники розвитку винахідливості у дітей дошкільного віку*» була захищена у квітні 2011 року. Її результати й висновки у тексті докторської дисертації не використовувались.

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 71 публікації, у тому числі: фахових – 15, в зарубіжних монографіях – 4, зарубіжних журналах – 2, у наукометричних базах (WOS) – 3, матеріали науково-практичних конференцій – 41, праці методичного характеру – 6.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (303 найменування, із них 48 – іноземною мовою) та 15 додатків на 72 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 408 сторінок, із них 336 сторінок основного тексту. Робота містить 15 таблиць, 19 рисунків на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу, методи дослідження, презентовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено особистий внесок автора, подані відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, про публікації автора та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – «**Теоретико-методологічні засади дослідження професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти**» – здійснено теоретичний аналіз наукових підходів щодо вивчення феноменів «культура», «професійна культура», «професійна культура майбутніх фахівців» у філософських та культурологічних джерелах, психолого-педагогічній літературі; розкрито сутність поняття «професійна культура майбутніх

вихователів закладів дошкільної освіти»; подано класифікацію видів культури, встановлено тісні зв'язки професійної культури з акмеологічною; проаналізовано структурні компоненти професійної культури майбутніх фахівців у працях сучасних українських вчених; розкрито своєрідність розвитку професійної культури у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

На основі теоретичного аналізу філософських джерел з'ясовано, що культура завжди була предметом глибокого інтересу й ретельного вивчення філософів різних часів. Яскравими в цьому напрямі є роботи німецьких філософів І. Канта, Ф. Шіллера, інших зарубіжних дослідників – А. Бергсона, М. Вебера, А. Тойнбі, А. Швейцера, К. Ясперса та ін. Важливі аспекти дослідження культури розкриваються у працях українських філософів В. Крисаченка, П. Демчука, В. Юринця та ін. Вченими поняття культури розглядається в кількох значеннях: як сукупність матеріальних і духовних цінностей, які були створені людством у процесі історичного розвитку; як ступінь розвитку галузі якоїсь діяльності (розумової, господарської тощо); як освіченість, інтелектуальність або начитаність людини; як освоєння людиною природи; як сукупність способів діяльності людей, які передаються із покоління в покоління; як визначальний чинник поведінки людини, яка засвоює певний набір цінностей через різні соціальні інститути.

Встановлено, що сьогодні культура – це багатоаспектне явище, з яким тісно взаємопов'язані такі сфери життєдіяльності людини, як праця, побут, дозвілля, менталітет тощо. Культура особистості – це результат творчої, внутрішньої, духовної діяльності особистості, перетворення зовнішніх образів, текстів і цінностей в неповторний світ людини (О. Морщакова, О. Овчарук та ін.). Виокремлюють три основних виміри культури особистості: аксіонормативний, когнітивний та конативний (поведінковий). Звідси витікає поділ культури на такі види, як: політична, економічна, релігійна, моральна, правова, професійна, пізнавальна, інформаційна, дозвілєва тощо (О. Піменова). Отже, культура особистості – це єдність і тісний зв'язок внутрішньої і зовнішньої культури, її внутрішнього світу (духовне багатство особистості, знання й почуття) та зовнішньої поведінки (ступінь реалізації внутрішньої культури в повсякденній діяльності людини).

Відмічено сучасне бачення культурної проблематики, яке стало підґрунтям для розуміння культури як частини людського духу, першоджерела виховання багатьох поколінь, формування нових особистостей (Л. Масол, М. Савчин та ін.). Ознакою духовності особистості вчені вважають усвідомлення людиною себе частиною Всесвіту, що спрямовує до самопізнання, самовдосконалення, творчості (В. Вернадський, Е. Помиткін, С. Репетій, А. Черній, Ж. Юзвак та ін.). Отже, культура є багатоаспектним явищем, яке характеризує не тільки рівень розвитку суспільства, а й творчі можливості людини, які втілені у формах її життєдіяльності та цінностях, які вона сповідує.

Ключового ж значення для нашого дослідження було надано феномену професійної культури. Якщо розглядати професійну культуру у вузькому розумінні, то можна дати їй тлумачення в межах етики поведінки – як певний кодекс професійних правил, у якому особливі вимоги до професіонала полягають

у відповідності його дій офіційно визначеному та затвердженому в організації чи установі регламенту. Інший, більш широкий підхід, передбачає оволодіння особистістю набором дій, умінь і навичок, які є специфічними для певної професії. Третій варіант бачення професійної культури передбачає наявність сукупності та цілісності особистісно-професійних якостей людини у процесі її творчої реалізації. Оволодіння будь-якою професією виступає детермінантою соціального самоствердження особистості, сприяє розкриттю її внутрішніх сил, забезпечує гармонійний розвиток (Н. Гузій, О. Дубасенюк, О. Пілевич та ін.).

Значну увагу приділено психологічному підходу до розкриття сутності поняття «професійна культура майбутніх фахівців». Психологи пояснюють професійну культуру як набір певних психологічних характеристик фахівця, які стають основою успішної та продуктивної професійної діяльності. Професійна культура являє собою складне, інтегративне, соціально-психологічне утворення, яке зароджується у системі ставлень особистості до соціального середовища та визначає її світоглядно-ціннісні орієнтири та установки, рівень оволодіння професійними вміннями й навичками, загальну концепцію професійної підготовки фахівців (Н. Миколаєнко).

Ґрунтовний аналіз праць вітчизняних науковців показав різнопланове бачення структури професійної культури майбутніх фахівців. Аксиологічний аспект професійної культури представлений дослідженнями таких учених, як О. Алексюк, Г. Балл, І. Бех, Л. Бондаренко, В. Гриньова, М. Євтух, Б. Кобзар, О. Савченко, О. Сухомлинська, С. Хрипко, Л. Яковицька та ін. Зокрема, Г. Балл, М. Євтух до складу професійної культури відносять: творчий підхід до праці, розвинену професійну інтуїцію, професійно-значущі компоненти мотивації та самосвідомості, духовність професіонала, наявність провідних цінностей, внутрішню свободу особистості тощо.

Аналіз досліджень представників теорії життєтворчості (Е. Головаха, В. Доній, І. Єрмаков, Н. Соболева, Л. Сохань, Н. Титаренко, В. Шинкарук, Е. Фромм, К. Юнг, В. Ямницький та ін.) засвідчив той факт, що в основі професійної культури майбутнього фахівця знаходиться життєтворчий потенціал особистості, завдяки якому він стає спроможним виробляти життєві стратегії, планувати й розгортати власний життєвий сценарій, втілювати задуми щодо професійного самоздійснення. Було виявлено тісний взаємозв'язок професійної та акмеологічної культури, який полягає у прагненні кожного майбутнього фахівця до постійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації у процесі освітньо-професійної діяльності, тобто його прагнення до «акме» в межах можливостей свого вікового періоду – юності. Таким чином, професійна культура майбутнього фахівця являє собою багаторівневе утворення, яке інтегрує в собі такі компоненти, як морально-етичні установки особистості, її соціальну та особистісну рефлексію, професійну комунікативність, високий рівень креативності, здатність до саморегуляції та саморозвитку, певним чином сформовані життєві стратегії, ціннісні орієнтації, навички життєтворчості.

Особливого значення було надано феномену професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки головне завдання сучасного вихователя закладу дошкільної освіти полягає в озброєнні дитини не

тільки системою галузевих знань, а так званою «наукою життя», що передбачає створення належних умов в ЗДО та родині для особистісного становлення й творчої реалізації кожного дошкільника. Такі вимоги сьогодення актуалізують необхідність розвитку духовних цінностей майбутніх вихователів, які мають бути спроможними *виховувати «живу й чисту душу дитини» через духовне наставництво та духовну взаємодію*, шляхом організації полікультурного простору, в якому природніше відбувається *«гармонізація дитячого серця»*, формування внутрішнього світу підростаючої особистості, її життєвої компетентності, яка ґрунтується на ціннісному ставленні до людей, себе самого, культури, природи тощо. (І. Бех, Е. Помиткін, Т. Танько та ін.).

З'ясовано, що професійна культура майбутніх вихователів ЗДО має базуватися не лише на формуванні професійних компетентностей, а й на побудові гуманістичного базису особистості, його спрямованості на загальнолюдські цінності, моральність, толерантність, високий рівень загальної культури. Вказано на важливість організації акмеологічного супроводу в процесі розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, передбачає створення сприятливого освітнього середовища; стимулювання працездатності здобувачів освіти, їхнього прагнення до самоосвіти, наполегливості; орієнтацію особистості студента на саморозвиток та самооновлення; виконання викладачем ролі тьютора у процесі розвитку професійної культури здобувача освіти.

На основі всебічного теоретичного аналізу досліджень (Г. Балла, І. Беґа, І. Булах, В. Волошиної, В. Гриньової, Н. Гузій, М. Євтуха, І. Зязюна, М. Михайліченко, О. Пілевич, Е. Помиткіна, І. Сабатовської, Г. Саґач, В. Семиченко, Н. Шевченко, В. Ямницького та ін.) нами було виокремлено основи професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – *життєтворчий потенціал, професійна компетентність, духовно-ціннісні орієнтації*.

Було встановлено, що *основи* як загальної, так і професійної культури закладаються всебічною підготовкою фахівця, до якої входять: фундаментальна методологічна й світоглядна підготовка; широка гуманітарна підготовка; теоретична й практична підготовка з профільних дисциплін; творча підготовка за фахом; підготовка в галузі науково-дослідної й дослідно-конструкторської роботи, формування навичок самостійної творчої діяльності. Наше бачення основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти значно глибше і включає, окрім прикладного й професійного, *акме-духовно-творчий аспект*, який полягає у здатності майбутніх вихователів ЗДО творчо організовувати свій життєвий і професійний шлях як ціле та, підкоряючись його цілям і цінностям життя, досягати «акме». Тобто *основи професійної культури майбутніх вихователів ЗДО є базисом* подальшого її розвитку у педагогічній діяльності. У свою чергу, *розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти* – це складний, багаторівневий процес, який полягає в актуалізації внутрішніх ресурсів особистості майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки, характеризується єдністю компонентів креативної, діяльнісної та ціннісно-сислової сфер, що спрямовує

особистість до творчої самореалізації, інтеграції набутого досвіду, духовного зростання.

Як виявлено, професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відбивається, по-перше, через духовну культуру, в основі якої – загальнолюдські цінності, багата емоційна сфера особистості, потужний творчий та інтелектуальний потенціал, по-друге, професійно-педагогічну компетентність, яка закладається у процесі оволодіння здобувачем змістом і формами освітньої діяльності в ЗВО. Працюючи з дітьми від народження до 6 (7) років вихователі мають володіти особливою проникливістю в психічний світ дитини, не зашкодивши і не зруйнувавши його випадковими, наукового необґрунтованими впливами. Тому провідна своєрідність розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти полягає в тому, щоб під час навчання здобувач має оволодіти не тільки професійними компетентностями, а й розвинути в собі особливі, так звані «м'які» («SOFT-SKILLS») та трансцендентні компетентності.

На основі аналізу сучасних наукових праць визначено низку «м'яких» компетентностей майбутніх вихователів ЗДО: креативність як здатність генерувати нові ідеї; комунікативність як здатність налагоджувати доброзичливі стосунки з дітьми, батьками, колегами; командний дух як спроможність працювати в команді та мотивувати інших до творчої праці; винахідливість як здатність долати протиріччя та знаходити оптимальний вихід із скрутних ситуацій; фрустраційна толерантність як стійкість до фрустраторів; педагогічний оптимізм як здатність вірити у власні сили та можливості вихованців (Н. Длугунович, К. Коваль, А. Кошель, В. Кошель, А. Міненко, О. Хазан, Г. Цветкова та ін.).

Визначено *трансцендентні компетентності* майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, які полягають у здатності виходити на новий рівень взаємин із самим собою та з оточуючим світом: навчитися розуміти свій внутрішній світ та жити у злагоді із самим собою, транслювати дітям нові сенси життєздійснення особистості в оновленій реальності (І. Бех, Е. Помиткін, С. Репетій та ін). До трансцендентних компетентностей відносимо: *безумовну любов до себе, людей та безпосередньо до дітей, відповідальність за власне життєздійснення та духовний розвиток вихованців, вірність покликанню «служити дітям», сумлінність, совісність, толерантність, асертивність як здатність до екологічного спілкування, щирість як відмова від лицемірства у стосунках, відкритість на засадах довіри.*

Наступною своєрідністю розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО було виокремлено фрустраційну толерантність та резильєнтність, розвиток яких послугує надійним підґрунтям подальшої педагогічної діяльності в екстремальних умовах (війни, пандемії, стихійних лих тощо). Психологічними чинниками розвитку резильєнтності вчені вважають: націленість життя на певну мету, почуття узгодженості життя; перевага позитивних емоцій; висока адекватна самооцінка; активний копінг, самоефективність, оптимізм; наявність соціальної підтримки та спроможність

звертатись за підтримкою до інших; когнітивна гнучкість; висока духовність особистості (Е. Грішин).

Таким чином, специфіка розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в освітньому процесі полягає у формуванні творчої особистості майбутнього фахівця, здатного на основі здобутих професійних та трансцендентних компетентностей проникати у внутрішній світ вихованця, розуміти його тендітність й унікальність, озброювати дітей не тільки галузевими знаннями, а й вчити «мистецтву життя», сприяти зародженню у дітей дошкільного віку культури поведінки, спілкування, мовлення, елементів інформаційної культури тощо; шляхом духовного наставництва сприяти гармонізації підростаючої особистості, побудові її позитивного життєвого сценарію; встановлювати емпатійний зв'язок з усіма учасниками освітнього процесу (дітьми, батьками, колегами); здійснювати «осердечення» професійної діяльності на засадах безумовної любові, відповідальності, асертивності. Специфіку розвитку основ професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти в екстремальних умовах вбачаємо у створенні таких умов, за яких кожен студент буде здатним розробити та втілити в життя власну модель копінг-поведінки, яка слугуватиме надійним захистом від стрес-факторів у процесі подальшої педагогічної діяльності.

Отже, теоретичний аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури засвідчив необхідність розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що забезпечить саморозвиток особистості здобувача освіти, вихід за межі раніше здобутого досвіду, можливість створювати нове, а в майбутній професійній діяльності передавати наступному поколінню набуті знання та загальнолюдські й смисложиттєві цінності.

У другому розділі – **«Концептуальна парадигма розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»** – розглянуто методологічні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо розвитку професійної культури майбутніх фахівців, висунуто та обґрунтовано власний акме-аксіологічний підхід та принципи (активної креативності, суб'єктності, трансцендентності) розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; визначено та схарактеризовано структурні компоненти, конструкти, критерії та показники професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, виокремлено та схарактеризовано чинники (внутрішні – індивідуально-психологічні, суб'єктні та зовнішні – освітні, соціальні, соціокультурні) та соціально-психологічні умови (духовно-акмеологічні, змістово-інструментальні, організаційно-виробничі); створено та обґрунтовано концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Стратегія сучасної педагогічної освіти має бути орієнтована на розвиток особистості здобувача освіти, здатного вільно орієнтуватися у складних соціокультурних умовах постмодерного суспільства, відповідально та професійно діяти в ситуаціях вирішення актуальних освітніх завдань. Ця стратегія втілюється у спрямованості змісту, форм і методів освітнього процесу

на становлення духовно розвиненої, культурної особистості педагога, який має цілісний гуманістичний світогляд, глибокі професійні знання, комплексно реалізує свій творчий потенціал у професійній діяльності.

В контексті розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти було схарактеризовано низку існуючих наукових підходів (компетентнісного, акмеологічного, аксіологічного, особистісно-діяльнісного, культурологічного, синергетичного) та визначено й обґрунтовано власний підхід – акме-аксіологічний. Акмеологічна складова цього підходу включає закономірності саморозвитку та реалізації творчого потенціалу особистості в процесі різних видів діяльності, психологічні чинники, які сприяють (або заважають) досягненню вершин професіоналізму й особистісного зростання; аксіологічна складова допомагає визначити стратегії подальшого розвитку особистості з позиції включення певних духовно-ціннісних орієнтирів, внаслідок чого особистість буде спроможна досягнути вершин власної трансцендентності. Отже, акмеологічна й аксіологічна складові акме-аксіологічного підходу націлені на реалізацію одного з найважливіших завдань сучасної системи освіти – підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здатних на основі постійного прагнення до саморозвитку та самовдосконалення оволодіти професійними й трансцендентними компетентностями та досягти «акме» духовно-творчої реалізації в освітньому процесі та в майбутній професійній діяльності.

Зважаючи на зазначене вище, нами було розроблено принципи формування основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – *активної креативності, суб'єктності, трансцендентності*. Важливими для розуміння сутності принципу активної креативності стали дослідження С. Максименка, засновані на *генетико-креативному методі*. До його принципів дослідник відносить такі, як: принципи розвитку, переживання, свободи, взаємодії, невизначеності, терапевтичної дії. Використовуючи генетико-креативний метод, в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою розвитку професійної культури майбутніх вихователів варто створювати творчі ситуації, які набувають значущості події. Це сприятиме активізації креативності та творчого потенціалу студентів і викладачів, що, у свою чергу, викликатиме почуття задоволеності від спільного переживання колективної події. У своєму психологічному дослідженні, І. Булах визначила особистість як автора вільних та відповідальних вчинків у контексті осмислення поняття особистісного зростання.

Становлення суб'єктності особистості є багаторівневим процесом, в основі якого знаходиться сходження дитини від природно-предметного світу до його філософського осмислення в цілому і, як наслідок, до сходження до самого себе. І. Булах наголошує, що суб'єктність вихованця не можлива без суб'єктності вихователя, який виступає реалізатором ідеї гуманістичного виховання в освітньому процесі та здатен створити зразкову модель суб'єктних стосунків для наслідування дітьми. Відтак, принцип суб'єктності передбачає, що, з одного боку, у процесі освітньо-професійної діяльності студент виявляє активність,

суб'єктність, змінює й удосконалює освітній процес, з іншого боку, сама діяльність формує майбутнього фахівця як особистість.

В умовах трансформаційних змін духовні орієнтири мають пронизати освітній процес на всіх вікових етапах. Ключовою в цьому процесі має постати фігура педагога, який здатен своєю *щирістю, любов'ю до людей та альтруїзмом зачаровувати вихованців* (І. Бех). У дослідженнях А. Маслоу трансцендентні потреби представлені як потреби восьмого рівня, сутність яких полягає у необхідності людини вийти за межі свого фізичного «я» в пошуках сенсу життя. Психологічний механізм трансценденції вчені пов'язують з *вершинними переживаннями* особистості, її прагненням до чогось досконалого й ідеального, що сприяє розвитку інтуїції, творчих процесів, стає своєрідним стимулом любити світ і людей (Е. Помиткін). Отже, духовність є сукупністю високосмислових цінностей таких, як милосердя, вірність, щирість, совісність, справедливість, безумовна любов, піклування про людину, відповідальність тощо. Саме трансцендентні цінності ведуть особистість до добродійності, що, у свою чергу, породжує Я-духовне особистості майбутнього вихователя ЗДО, яке й стає провідним чинником її способу життя.

Таким чином, наша *концептуальна парадигма* спрямована на теоретичне обґрунтування та розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, а саме – *життєтворчого потенціалу, професійної компетентності, духовно-ціннісних орієнтацій*. Цей процес буде здійснюватися згідно з визначеними нами етапами (докомпетентнісний, адаптаційний, цілепокладання, компетентнісний, творчий), в межах акме-аксіологічного підходу, із урахуванням розроблених нами вихідних положень (принципів активної креативності, суб'єктності, трансцендентності), шляхом актуалізації соціально-психологічних умов (духовно-акмеологічних, змістово-інструментальних, організаційно-виробничих) та активізації внутрішніх (індивідуально-психологічних і суб'єктних) і зовнішніх (освітніх, соціальних та соціокультурних) чинників. Всебічний аналіз підходів до складових професійної культури майбутніх фахівців дозволив нам обґрунтувати структуру професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, до якої включено: компоненти, їхні конструкти, критерії та якісні показники до них.



Рис. 1. Компоненти та конструкти в структурі професійної культури майбутніх вихователів ЗДО

До компонентів та конструктів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО було віднесено *емотивно-когнітивний* (експресивність, когнітивні скіли), *рефлексивно-перцептивний* (рефлексивність, емпатійність), *професійно-ціннісний* (особистісні цінності, професійні цінності), *духовно-творчий* (духовні цінності, творчий потенціал), *копінг-стратегії, професійні вміння* (рис. 1).

До критеріїв та показників в структурі професійної культури було віднесено: *пізнавальну активність* як: здатність глибше проникнути у сутність професії вихователя закладу дошкільної освіти (допитливість), спроможність найбільш повно реалізуватися у пізнавальній діяльності, здатність виявляти емоційне ставлення до діяльності, викликати емоції позитивного спрямування; *соціальну перцепцію* як здатність до самопізнання, вміння бачити себе «очима інших», спроможність сприймати й розуміти інших людей, виявляти співчуття та співпереживання, здатність створювати власну модель у спілкуванні з різними людьми, гармонізувати взаємин із самим собою та оточуючими людьми; *професійну спрямованість* як здатність усвідомлювати професійно значущі цінності (відповідальність, любов до дітей, сумлінність, толерантність тощо), спроможність виявляти ціннісне ставлення до обраної професії, визначати її місця у загальній структурі професій; *духову креативність* як здатність до духовного самовдосконалення, спроможність продукувати нестандартні ідеї та сміливо приймати інноваційні рішення, здатність до створення самого себе, власних життєвих стратегій, планів, проєктів, схильність до педагогічних передбачень як основи прийняття конструктивних рішень в екстремальних умовах; *професійну самоефективність* як здатність практично використовувати набуті у процесі життя та навчання знання, вміння та навички майбутньої професійної діяльності, вміння вибудовувати ефективну комунікацію з учасниками освітнього процесу (комунікативна компетентність), здатність до оволодіння soft skills, здатність до саморегуляції, створення власних способів поведінки в екстремальних умовах, використання засобів ефективної протидії стресу (резильєнтність) (рис. 2).

Професійна культура майбутнього вихователя ЗДО нерозривно пов'язана з його мовленнєвою діяльністю. Комунікативна компетентність передбачає обмін інформацією, в результаті якого виникають інтерактивні та перцептивні контакти (С. Герасіна, Л. Хаметова та ін.). Комунікативна компетентність майбутнього вихователя закладів дошкільної освіти полягає у здатності налагоджувати діалогічне, емпатійне спілкування з вихованцями, в центрі якого знаходиться дитина з її неповторним внутрішнім світом «Я». При цьому комунікативна компетентність майбутнього фахівця має спиратися на його духовний досвід, який педагог в подальшому передаватиме дітям через діалог (Н. Авдими́рець, С. Репетій, О. Троїцька та ін.).

Отже, *професійна культура майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти* – це складне, інтегративне соціально-психологічне утворення в структурі особистості майбутнього вихователя, яке з'являється й поступово розвивається в процесі здобуття вищої педагогічної освіти, в системі особистісних ставлень до самого себе, інших людей, майбутніх вихованців, природи й суспільства загалом,

включає інтелектуальний та духовно-творчий потенціал особистості здобувача освіти, визначає його світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та загальну концепцію життєздійснення на гуманістичних засадах та трансцендентних цінностях.



Рис. 2. Структура розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО

В роботі виокремлено та схарактеризовано чинники, які впливають на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Попередній аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив найбільш розповсюджений поділ чинників на зовнішні та внутрішні. До групи внутрішніх чинників дослідники відносять психологічні особливості: мотиви, потреби, інтереси, які займають вагомe місце у структурі особистості, пронизуючи спрямованість, характер, емоції, здібності, психічні процеси тощо. До групи зовнішніх чинників відносять умови, в яких протікає певна діяльність (В. Буряк, О. Радзімовська та ін.). Відтак, до внутрішніх чинників розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО відносимо *індивідуально-психологічні чинники* (особливості темпераменту, характеру, психічних процесів,

індивідуальний стиль мислення, особистісні якості, загальні та спеціальні здібності особистості здобувача освіти тощо), *суб'єктні чинники* (здатність здобувача виявляти активність, спрямовану на зміну себе й навколишнього світу в процесі практичної та теоретичної діяльності, особливості життєвої позиції, ставлення до життя, інтереси, цілі, програми, організованість, воля та енергія в досягненні поставлених цілей професійного та особистісного зростання; спроможність майбутнього фахівця виявляти винахідливість у процесі подолання життєвих суперечностей та протиріч, вибудовувати власну модель взаємодії зі світом). До зовнішніх чинників – *освітні* (організація та вдосконалення рефлексивного й креативно збагаченого освітнього простору для формування загальних і спеціальних компетентностей майбутнього вихователя ЗДО), *соціальні чинники* (вміння вибудовувати власну модель взаємин з оточуючими – вихованцями, колегами, батьками; схильність до лідерства, організаторські вміння тощо), *соціокультурні чинники* (вплив культури, освіти, політики, інформаційного середовища на обрання й досягнення життєвих цілей, засвоєння трансцендентних цінностей, реалізацію професійних і особистісних якостей та стратегій у майбутній педагогічній діяльності).

Було визначено та обґрунтовано соціально-психологічні умови розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Попередньо було з'ясовано, що до соціально-психологічних умов професійного становлення майбутніх фахівців вчені відносять активізацію структур особистості певними засобами, серед яких: використання викладачами ЗВО психо-діагностичних методик, вивчення професійно-важливих якостей, консультування, а також соціально-психологічних тренінгів особистісного та професійного зростання, які активізуватимуть відповідні структури особистості майбутнього спеціаліста (І. Ендеберя).

Важливою умовою формування творчої особистості майбутнього вихователя ЗДО є створення в закладі вищої педагогічної освіти комфортного освітнього середовища, а саме, позитивно забарвленої творчої атмосфери під час різних видів занять, зацікавленого й небайдужого ставлення викладача до студентів, індивідуального підходу до кожного з них (В. Гриньова, В. Лозова, О. Прядко, Л. Рибалко, D. Kaplan та ін.).

Отже, було з'ясовано, що найчастіше вчені виділяють таку умову як спеціально створене освітнє середовище, яке спрямоване на розширення професійних компетентностей здобувачів освіти, формування позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності тощо. При цьому психологічний аспект у визначенні умов розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО висвітлено недостатньо.

Нами було визначено 3 групи соціально-психологічних умов розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: *духовно-акмеологічні умови* (інтеграція духовної єдності викладачів і здобувачів освіти, творчої співдружності на засадах партнерства, визнання унікальності кожного учасника освітнього процесу, активізація його суб'єктності, відновлення цілісності у процесі проведення культурно-виховних заходів, благодійних акцій, позааудиторної роботи, висвітлення та обговорення їхніх

результатів в соціальних мережах тощо); *змістово-інструментальні умови* (відповідність змісту, форм та методів розвитку професійної культури вимогам майбутньої професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, вимогам сучасності та інтересам особистості студента; створення освітнього рефлексивного простору, розробка елективних курсів, кейсів з різними видами професійної підготовки, розміщення їх на сайтах спеціальності, можливість вільного вибору курсів за вподобаннями студентів, розвиток навичок самосійної роботи); *організаційно-виробничі умови* (вивчення сучасних вимог ринку праці; організація системи науково-дослідної роботи, забезпечення соціально-педагогічного партнерства із закладами дошкільної освіти, позашкільними установами, центрами розвитку, громадськими організаціями тощо, забезпечення умов для набуття студентами професійних компетентностей у процесі проходження різних видів практики).

Впровадження соціально-психологічних умов здійснювалося поетапно із урахуванням специфіки особистісного й професійного зростання здобувачів освіти (з початку 2-го курсу до середини 3 курсу навчання). Відтак, нами були визначені наступні *етапи* розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: *докомпетентнісний етап* (інтуїтивний, свідомий або випадковий вибір професії, відсутність фахових знань, поверхневі уявлення про професію вихователя, бажання працювати з дітьми); *адаптаційний* (оволодіння теоретичними знаннями у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін та методик; практичними навичками під час проходження різних видів практики, участі в культурно-виховних заходах тощо); *цілепокладання* (постановка цілей та завдань подальшого професійного розвитку в процесі навчання за освітньою програмою 012 «Дошкільна освіта», самоосвіти та саморозвитку); *компетентнісний етап* (розробка власного алгоритму дій задля досягнення поставлених цілей майбутньої освітньо-професійної діяльності); *творчий етап* (експериментування, використання набутих компетентностей та інноваційних підходів в освітньо-професійній діяльності, пошук власного стилю педагогічної діяльності).

Таким чином, провідним у розвитку основ професійної культури такого фахівця має стати висунутий нами та обґрунтований акме-аксіологічний підхід, який містить в собі трансцендентність як вершину духовно-творчого розвитку майбутніх вихователів ЗДО та визначає аксіологічну перспективу їхнього успішного фахового становлення у подальшій педагогічній діяльності. Динаміка формування основ професійної культури може бути представлена за такою системою координат, у якій *по горизонталі знаходиться професійне становлення майбутнього педагога (оволодіння теоретико-практичними знаннями), а по вертикалі – духовно-творчий розвиток як стрижень професійної культури майбутнього вихователя ЗДО.*

Узагальнення обґрунтованих положень дозволило розробити концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, яка базується на визначеному нами акме-аксіологічному підході та ключових принципах розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі здобуття

вищої педагогічної освіти; змістовому й технологічному забезпеченні процесу професійної підготовки; чинниках та соціально-психологічних умовах впливу на цей процес, компонентах і критеріях розвитку професійної культури вказаних здобувачів освіти (рис. 3).

У третьому розділі – **«Емпіричне дослідження основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»** – висвітлено особливості організації та проведення емпіричного дослідження, презентовано огляд діагностичного інструментарію, описано рівні розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, проведено діагностичне дослідження соціально-психологічних умов, чинників та структурних компонентів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, здійснено кількісний та якісний аналіз результатів діагностики здобувачів освіти та виявлено психологічні особливості розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Емпіричне дослідження відбувалося на засадах *акме-аксіологічного підходу*, в ході якого були реалізовані його принципи (*активної креативності, суб'єктності, трансцендентності*). З метою проведення констатувального експерименту було підбрано достовірний психодіагностичний інструментарій вивчення соціально-психологічних умов, внутрішніх чинників та структурних компонентів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Установлення валідності діагностичних методик відбулося за результатами проведеного пілотажного дослідження.

Згідно з виокремленими нами критеріями (*пізнавальна активність, соціальна перцепція, професійна спрямованість, духовна креативність, професійна самоефективність*) розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО й на основі апробованого психодіагностичного інструментарію було визначено *рівні розвитку* структурних компонентів професійної культури: початковий (низький), адаптивний (середній), репродуктивно-прогностичний (достатній), пошуково-творчий (високий).

Пошуково-творчий рівень властивий здобувачу освіти, який здатен ефективно здійснювати творчий пошук, постійно прагне до професійного саморозвитку та творчої самореалізації, усвідомлено обирає чотири й більше духовні цінності, підпорядковує їм своє життя; усвідомлює не тільки мету й завдання педагогічної діяльності, а й її значення, сприймає професію вихователя як «покликання», характеризується стійкою цілеспрямованістю щодо розширення та поглиблення знань з обраної професії, постійно виявляє позитивні емоції та інтерес в освітньому процесі; має стійке ціннісне ставлення до обраної професії, чіткі уявлення про себе, свої здібності та можливості, постійно виявляє ініціативність та ентузіазм, наполегливо прагне до «акме» професійного розвитку; здатен аналізувати минуле й себе в ньому, орієнтуватися на майбутню діяльність, планувати та прогнозувати ймовірні результати своїх дій та вчинків, спроможний аналізувати свої помилки в минулому, має високий рівень емпатійності як здатності співчувати й співпереживати іншим; володіє навичками діалогічного спілкування та всіма професійними вміннями, має стабільну резильєнтність, володіє спектром конструктивних копінг-стратегій.

Репродуктивно-прогностичний рівень – досліджуваному, який має усвідомлене прагнення до професійного саморозвитку, проявляє творчу активність в освітньому процесі та здатність до планування професійного самовдосконалення, пріоритетними обирає соціальні та дві-три духовні цінності, але недостатньо їх усвідомлює; має розвинуті когнітивні здібності, чітко розуміє мету та завдання майбутньої педагогічної діяльності, часто виявляли позитивні емоції та інтерес в освітньому процесі; характеризується стійким ціннісним ставленням до професії вихователя, має більш-менш чітке уявлення про себе, свої здібності та можливості, періодично виявляє ініціативність, ентузіазм та прагнення до «акме» професійного розвитку; вміє здійснювати саморефлексію та аналіз того, що відбувається з ними у спілкуванні з іншими людьми, виявляє здатності до планування, прогнозування ймовірних результатів своєї діяльності, демонструє емпатійне ставлення до інших; володіє навичками діалогічного спілкування та більшістю професійних умінь, має стабільну резильєнтність, використовує переважно конструктивні копінг-стратегії).

Адаптивний рівень притаманний здобувачу, який періодично виявляє творчу активність та прагнення до професійного саморозвитку, пріоритетними обирає соціальні та сімейні цінності, має поодинокі духовні цінності; демонструє помірно розвинуті когнітивні здібності, має загальне уявлення про професію вихователя, частково усвідомлює мету та завдання майбутньої педагогічної діяльності, періодично виявляють позитивні емоції та інтерес в освітньому процесі; фрагментарно усвідомлює професійні й особистісні цінності, має розмиті уявлення про себе, свої здібності й можливості, не виявляє ініціативності, ентузіазму та прагнення до професійного зростання, розуміє поняття «акме професійного розвитку», але до нього не прагне; здатен до неглибокого самоаналізу, до осмислення своєї поведінки в актуальній ситуації, спроможний співвідносити дії з особистісним станом в різних ситуаціях, виявляли деякі ознаки емпатійності; частково володіє навичками діалогічного спілкування та деякими професійними вміннями, має нестабільну резильєнтність, періодично використовували деструктивні копінг-стратегії поряд з конструктивними).

Початковий рівень властивий досліджуваному, який не має усвідомленого прагнення до професійного саморозвитку, не виявляли творчої активності, пріоритет надає індивідуалістичним та деяким сімейним цінностям, духовні цінності в нього відсутні; має не стійкі, уривчасті уявлення про професію вихователя, слабо розвинуті когнітивні здібності, не розуміє мети та завдань майбутньої педагогічної діяльності, майже не виявляє позитивних емоцій та інтересу в освітньому процесі; не диференціює професійні й особистісні цінності, має розмиті уявлення про себе, свої здібності та можливості, не виявляє ініціативності, ентузіазму та прагнення до професійного зростання, не розуміє поняття «акме професійного розвитку»; здатен тільки до поверхневого самопізнання, виявляє лише деякі ознаки перспективної рефлексії та низький рівень емпатійності; не володіє навичками діалогічного спілкування та більшістю професійних умінь, має слабку резильєнтність, переважно демонструє деструктивні копінг-стратегії).

Діагностичне дослідження здійснювалося в три етапи: I етап – діагностика соціально-психологічних умов (*духовно-акмеологічних, змістово-інструментальних та організаційно-виробничих*), II етап – діагностика внутрішніх чинників (*індивідуально-психологічних та суб'єктних*), III етап – діагностика компонентів професійної культури (*емоційно-когнітивного, рефлексивно-перцептивного, професійно-ціннісного, духовно-творчого, конативно-інструментального*).

З метою дослідження соціально-психологічних умов розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО було проведено опитування серед викладачів та здобувачів освіти закладів вищої педагогічної освіти. В опитуванні взяло участь 156 осіб. Якісний аналіз анкет здобувачів освіти засвідчив наступні тенденції: не всі досліджувані під час пандемії та війни мали змогу очно пройти виробничу практику в закладах дошкільної освіти (30,58%), проте з ними проводилися онлайн-заходи професійного спрямування – зустрічі з видатними науковцями, тренінги професійного спрямування, студентські науково-практичні конференції, «круглі столи», дискусійні клуби тощо; у досліджуваних було виявлено нижчий рівень духовної складової духовно-творчого компонента професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (48,91%), натомість важливого місця студенти приділяють творчому саморозвитку (70,34% досліджуваних, і це за умов недостатньої кількості творчих заходів в ЗВО в умовах пандемії та війни); здобувачі освіти значно більше цінують професійні якості викладачів порівняно з особистісними (82,54%); виявилася недостатньою обізнаність здобувачів освіти з акмеологічними термінами; 65,96% студентів вважають, що між ними та викладачами наявні партнерські стосунки на засадах взаємної поваги переважна більшість студентів дотримуються академічної доброчесності (84,17%), мають право вільного вибору дисциплін (71,6%), що забезпечує виконання студентоцентрованого підходу в ЗВО.

Анкетування викладачів та студентів засвідчило недостатній рівень забезпечення в закладах вищої педагогічної освіти соціально-психологічних умов, особливо духовно-акмеологічних. Було зафіксовано значні розбіжності в уявленнях викладачів та здобувачів освіти щодо забезпечення умов в ЗВО для розвитку професійної культури майбутніх вихователів (викладачі – 56,69%, здобувачі освіти – 35,24%), що засвідчує необхідність створення більш привабливого для здобувача освіти креативно-збагаченого, рефлексивного середовища в закладі вищої педагогічної освіти.

Вивчення змістово-інструментальних та організаційно-виробничих умов відбувалося на основі аналізу освітньо-професійних програм спеціальності 012 «Дошкільна освіта», який засвідчив поряд з теоретичною складовою прикладну орієнтацію на підготовку фахівця, здатного розв'язувати завдання, відображені у переліку компетентностей програми, а також у низці обов'язкових освітніх компонентів.

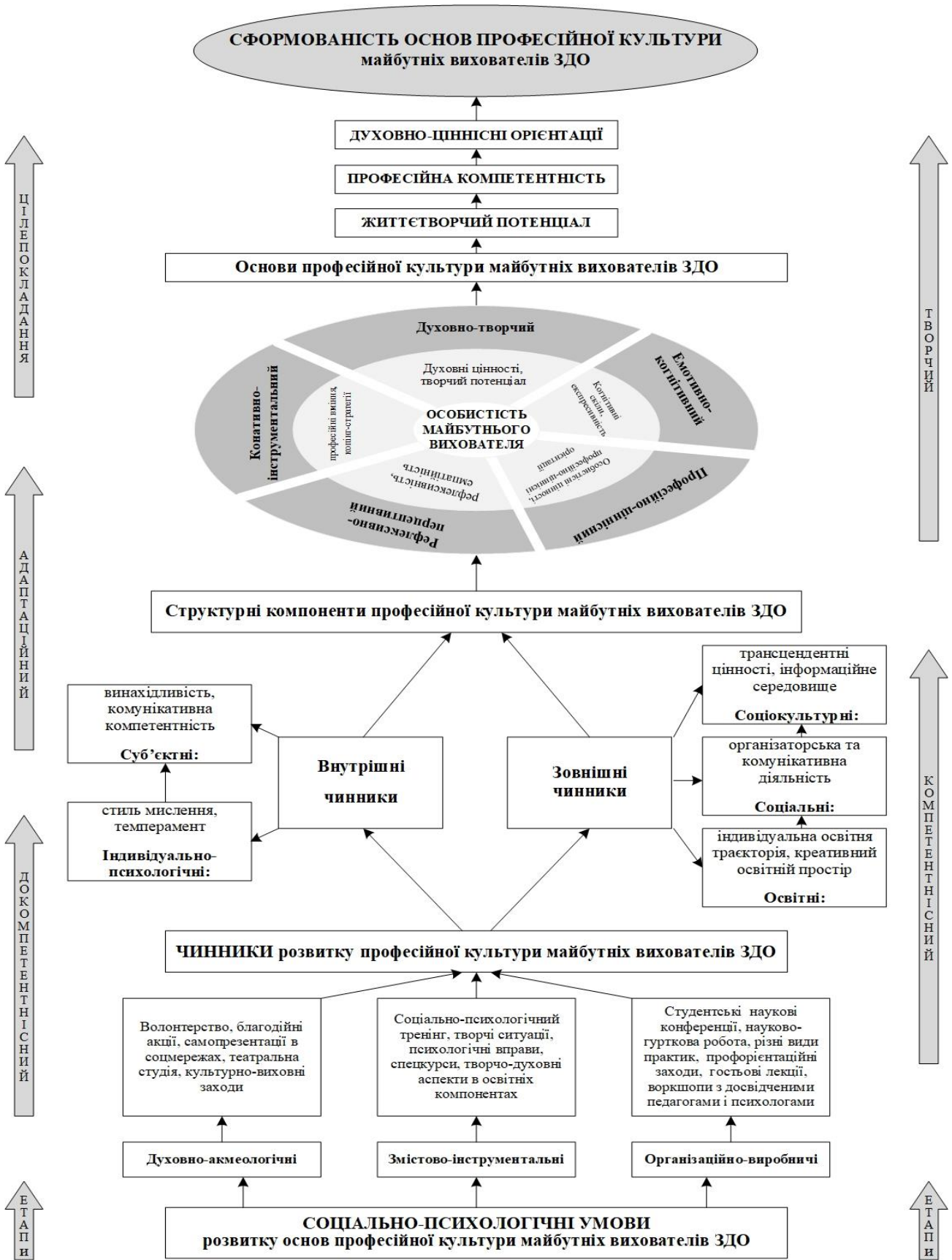


Рис. 3. Концептуальна модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО

Відмічено позитивну тенденцію в сучасних закладах вищої педагогічної освіти щодо більш ширшого використання викладачами теоретичних та емпіричних методів, методів індивідуалізації навчання та інтегрованого навчання, ІТ-технологій, особистісно-орієнтованих та інформаційно-комунікаційних технологій, технологій співробітництва тощо. Проте для більш ефективного розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО потребує підсилення духовно-акмеологічний аспект в освітніх компонентах, підвищення рівня виховної роботи, забезпечення партнерської взаємодії між викладачами та здобувачами освіти, що сприятиме оптимальному розкриттю життєтворчого потенціалу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Таким чином, вивчення соціально-психологічних умов розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засвідчило позитивні тенденції щодо забезпечення в закладах вищої педагогічної освіти змістово-інструментальних та організаційно-виробничих умов (особливо це стосується практико-орієнтованого аспекту, відображеного в освітньо-професійних програмах), але при цьому рівень забезпеченості духовно-акмеологічних умов виявився недостатнім.

На II етапі констатувального експерименту було досліджено *внутрішні (індивідуально-психологічні і суб'єктні)* чинники розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. За допомогою тесту «Формула темпераменту» було досліджено індивідуально-психологічні чинники та визначено домінуючий тип темпераменту, його змішані форми, які віддзеркалюють динамічні аспекти протікання когнітивних та емоційно-вольових процесів майбутніх вихователів ЗДО; з'ясовано, яким чином у подальшій професійній діяльності можна використовувати різні властивості домінуючого типу темпераменту для налагодження стосунків з дітьми, батьками, колегами, досягнення поставлених цілей, створення нових проєктів, подолання труднощів, приборкання деструктивних емоцій тощо. Для діагностики *індивідуального стилю мислення* як наступного конструкта індивідуально-психологічних чинників розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО було використано методика «Стилі мислення» (Р. Брамсона, А. Харрісона). Було виявлено 32,27% респондентів з ідеалістичним стилем мислення, який переважно стимулюватиме розвиток духовно-ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО; 24,12% досліджуваних – з прагматичним стилем мислення, що покращить розвиток копінг-стратегій як складової конативно-інструментального компоненту професійної культури; 15,21% здобувачів – з синтетичним стилем мислення, що активізуватиме розвиток їхнього життєтворчого потенціалу; 14,22% респондентів – з аналітичним стилем мислення, що стимулюватиме пізнавальну складову емотивно-когнітивного компонента професійної культури майбутніх фахівців; 14,18% майбутніх вихователів – з домінуючим реалістичним стилем мислення, активізуватиме інструментальну складову професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Отже, активізація індивідуально-психологічних чинників позитивно вплине на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Діагностики *суб'єктних чинників (винахідливості й комунікативної компетентності)* засвідчила їхню недостатню розвиненість. Застосування авторського експрес-тесту «Винахідливість майбутнього вихователя – найяскравіший прояв творчості» показало, що лише 23,43% досліджуваних виявляють високий рівень винахідливості у процесі освітньо-професійної діяльності та в особистому житті. Тобто такі особистості є здатними до життєтворчості – спроможні запобігати особистісній дисгармонії, тримати баланс між зовнішнім та внутрішнім світом, робити вільний вибір, самостійно приймати рішення та брати на себе відповідальність, створювати власні життєві проекти, перебудовувати життя на краще, постійно самовдосконалюватися та самоздійснюватися.

Ефективна професійна діяльність вихователя ЗДО не можлива без комунікативної компетентності, за допомогою якої здійснюється діалогічне спілкування з вихованцями, батьками, колегами на гуманістичних засадах. Проведення констатувального експерименту щодо виявлення усвідомлення здобувачами ролі комунікативної компетентності та рівня володіння нею, показало, що більшість досліджуваних розуміють її важливість і необхідність (когнітивний компонент), виявляють позитивне ставлення й готовність до розвитку (емоційно-мотиваційний компонент), однак відзначають труднощі у спілкуванні, пояснюючи це онлайн-навчанням, відсутністю комунікативних навичок (поведінковий компонент), також не всі здобувачі здатні пояснити зміст самого поняття.

Отримані результати дослідження засвідчують необхідність включення в авторську програму методів і засобів розвитку винахідливості та формування комунікативної компетентності як суб'єктних чинників розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

На III етапі констатувального експерименту було проведено діагностику рівня розвиненості професійної культури майбутніх вихователів ЗДО за її структурними компонентами (емотивно-когнітивним, рефлексивно-перцептивним, професійно-ціннісним, духовно-творчим, конативно-інструментальним).

Діагностика за *емотивно-когнітивним компонентом* виявила досить високі результати, оскільки досліджувані навчалися вже другий рік (а в коледжі четвертий рік) і здобули певну кількість компетентностей під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін та участі в культурно-виховних заходах професійного спрямування. Майбутні вихователі ЗДО переважно характеризувалися наявністю позитивного емоційного ставлення до обраної професії (емотивна складова). Відсотковий розподіл досліджуваних виявився таким: здобувачів з пошуково-творчим рівнем виявлено 29,16%, досліджуваних з репродуктивно-прогностичним рівнем – 15,14%, з адаптивним рівнем – 29,34% майбутніх вихователів, з початковим рівнем було діагностовано 26,36% досліджуваних.

Аналіз результатів діагностики за *рефлексивно-перцептивним компонентом* показав наступне співвідношення відсоткових значень за 4-ма рівнями: здобувачів освіти з пошуково-творчим рівнем було виявлено 21,24%, з

репродуктивно-прогностичним рівнем – 41,34% майбутніх вихователів, з адаптивним рівнем – 28,14% досліджуваних, з початковим рівнем – 9,28%. Було з'ясовано, що досліджуваним складно вдається здійснювати соціальну перцепцію. При цьому здатність до саморефлексії у досліджуваних більш розвинена, ніж емпатійність.

Результати діагностики *професійно-ціннісного компонента* професійної культури засвідчили більш високі результати, а саме: здобувачів з пошуково-творчим рівнем було виявлено 48,37%, з репродуктивно-прогностичним рівнем – 46,48% досліджуваних, з адаптивним рівнем – лише 5,15% майбутніх вихователів, а з початковим рівнем не було виявлено жодного досліджуваного. Такі високі результати пов'язані з високою мотивацією студентів до майбутньої професійної діяльності, обранням професії за «покликанням серця», усвідомленим прагненням до професійного розвитку та самовдосконалення.

Результати діагностики *за духовно-творчим компонентом* засвідчили недостатній рівень розвиненості духовної складової духовно-творчого компонента професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, відсутність глибинного розуміння ними духовно-гуманістичного базису педагогічної діяльності. Проте розвиненість творчої складової виявилася значно кращою. Досліджуваних з пошуково-творчим рівнем не виявилось жодного (0,00%), з репродуктивно-пошуковим рівнем – 16,45% досліджуваних, з адаптивним рівнем – 45,29% майбутніх вихователів, з початковим рівнем – 38,26% респондентів. Тобто найбільша кількість здобувачів освіти виявлена з адаптивним рівнем.

Діагностика конативно-інструментального компонента здійснювалася за двома методиками – копінг-тесту Лазаруса й тесту «Комунікативні й організаторські здібності» (В. Синявського, В. Федоришина). Результати діагностики зафіксували здобувачів освіти з пошуково-творчим рівнем – 33,67%, з репродуктивно-прогностичним рівнем – 25,14% респондентів, з адаптивним рівнем – 27,08% майбутніх вихователів, а з початковим рівнем було виявлено 14,11% досліджуваних здобувачів. Особливості організації освітнього процесу в екстремальних умовах – під час пандемії та війни, стали причиною вироблення у здобувачів специфічних копінг-стратегій діяльності в екстремальних ситуаціях, розвитку резильєнтності як здатності особистості відновлюватися у складних життєвих ситуаціях, знаходити власні шляхи подолання перешкод.

Отже, результати констатувального експерименту засвідчили, що значна частина здобувачів 2 курсу освіти (44,60%) мають початковий та адаптивний рівень розвиненості професійної культури майбутніх вихователів ЗДО (табл. 1). У студентів 4-го курсу ці показники не значно відрізняються – на початковому й адаптивному рівнях залишається все ще вагома кількість досліджуваних (36,12%). Такі результати засвідчують необхідність впровадження комплексної психолого-педагогічної програми розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Результати констатувального експерименту (за компонентами) у %

n=530

№ з/п	Компоненти / загальний рівень професійної культури	Рівні			
		Початковий	Адаптивний	Репродуктивно - прогностичний	Пошуково-творчий
1.	Духовно-творчий	38,26	45,29	16,45	0,00
2.	Емотивно-когнітивний	26,36	29,34	15,14	29,16
3.	Професійно-ціннісний	0,00	5,15	46,48	48,37
4.	Рефлексивно-перцептивний	9,28	28,14	41,34	21,24
5.	Конативно-інструментальний	14,11	27,08	25,14	33,67
6.	Загалом	17,60	27,00	28,91	26,49

У четвертому розділі – «**Психологічний супровід розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти**» – презентовано комплексну психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; висвітлено зміст та організаційно-процесуальні засади психологічного супроводу розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розкрито специфіку розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в екстремальних умовах.

Формувальний експеримент був проведений у 2021-2023 роках на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова й базувався на методологічних засадах акме-аксіологічного підходу, принципи якого стали основою для реалізації комплексної психологічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Метою формувального експерименту стало експериментальне підвищення потенціалу соціально-психологічних умов, чинників та структурних компонентів розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Досягнення поставленої мети передбачало реалізацію наступних завдань: *освітні* завдання (полягали у діагностиці знань студентів з різних дисциплін, формуванні загальних та фахових компетентностей у рамках фахової підготовки; розвитку гармонійної особистості сучасного здобувача освіти); *розвивально-аксіологічні* завдання (спрямовані на розвиток духовно-ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО, формування трансцендентних компетентностей); *професійно-спрямовані* завдання (передбачають визначення можливостей і результатів здійснення майбутньої професійної діяльності шляхом з'ясування профпридатності, психологічної готовності до такого виду праці й ступеня особистісної та соціальної відповідальності за її процес і результат, з'ясування спроможності протистояти стресу та приймати доцільні рішення в

екстремальних умовах професійної діяльності); *творчі завдання* (спрямовані на з'ясування потужності творчого потенціалу студентів, успішність його реалізації в освітньому процесі, розробку інноваційних підходів до самоосвіти та саморозвитку студентської молоді; розвиток творчої індивідуальності студента, оцінку соціальної значущості педагогічних інновацій, отриманих у процесі творчості); *акмеологічні завдання* (спрямовані на забезпечення оптимального взаємоузгодження всіх завдань професійної підготовки у закладі вищої освіти, розвиток цілісної особистості майбутнього вихователя ЗДО, здатного оволодіти навичками «мистецтва жити» та досягти «акме» особистісного та професійного розвитку).

Розроблена й апробована *комплексна психолого-педагогічна програма розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО* базується на основних етапах розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО (докомпетентнісний, адаптаційний, цілепокладання, компетентнісний, творчий), актуалізує соціально-психологічні умови (духовно-акмеологічні, змістово-інструментальні та організаційно-виробничі), чинники (внутрішні й зовнішні), структурні компоненти (емотивно-когнітивний, рефлексивно-перцептивний, професійно-ціннісний, духовно-творчий, конативно-інструментальний) та включає наступні *блоки*:

БЛОК 1. Розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в процесі позааудиторної діяльності (участь студентів у різноманітних культурно-виховних заходах, етичні бесіди, участь у роботі театральної студії «Імпровізація», організація та проведення фестивалю казки «Казковий феєрверк» (театралізація казок), організація та проведення благодійної акції «Дитинство: крок у майбутнє»; волонтерська діяльність студентів тощо).

БЛОК 2. Розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в освітньому процесі (духовно-творчі аспекти в освітніх компонентах, впровадження спецкурсу «Розвиток основ професійної культури студентів спеціальності «Дошкільна освіта», психологічні вправи, творчі ситуації, впровадження тренінгової програми «Колесо професіоналізму майбутнього педагога» з розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО тощо).

БЛОК 3. Розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі різних видів практики та наукової роботи (онлайн та офлайн-зустрічі, воркшопи з досвідченими педагогами й психологами, гостьові лекції, профорієнтаційні заходи, культурологічна, навчальна, виробнича практики, участь в науковому гуртку «Психологічна скарбничка», студентські науково-практичні конференції, семінари, марафони тощо).

Створення комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО спиралося на такі закономірності: чим більше буде відповідати зміст програми інтересам та специфіці майбутнього фаху здобувачів, тим буде вищою їхня пізнавальна й творча активність; чим більше буде використано творчих завдань та тренінгів, які вимагають інтерактивної взаємодії на рівнях «здобувач освіти-викладач» та «здобувач освіти-здобувач освіти», тим інтенсивніше здійснюватиметься зростання рівня основ професійної культури й готовності здобувачів до

майбутньої педагогічної діяльності; чим якіснішим та реалістичним буде процес проходження студентами різних видів практики, тим майстернішими будуть практичні навички майбутніх вихователів ЗДО; чим продуктивнішою буде організація позааудиторної роботи, тим вищою буде готовність майбутнього вихователя до подальшого самовдосконалення, саморозвитку, досягнення «акме».

Комплексна психолого-педагогічна програма передбачала розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО шляхом актуалізації соціально-психологічних умов, активізації чинників та структурних компонентів.

Отже, впровадження заходів I Блоку комплексної психолого-педагогічної програми слугувало ефективним засобом розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, її структурних компонентів (особливо духовно-творчого та рефлексивно-перцептивного) шляхом актуалізації духовно-акмеологічних умов та активізації внутрішніх і зовнішніх чинників (з акцентом на суб'єктні й соціокультурні); впровадження заходів II Блоку Програми сприяло розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, її структурних компонентів (особливо емотивно-когнітивного та професійно-ціннісного), актуалізації змістово-інструментальних умов та активізації внутрішніх та зовнішніх чинників (з акцентом на індивідуально-психологічні та освітні); впровадження заходів III Блоку Програми виявилось ефективним засобом розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, її структурних компонентів (особливо конативно-інструментального й рефлексивно-перцептивного), актуалізації організаційно-виробничих умов та активізації внутрішніх і зовнішніх чинників (з акцентом на індивідуально-психологічні й соціальні).

Окремої уваги було надано специфіці розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в екстремальних умовах. Під час війни, пандемії, стихійних лих, техногенних катастроф та інших екстремальних ситуацій, які в сучасних умовах переживає людство важливим завданням освіти є розвиток резильєнтності (емоційної стійкості, пружності) учасників освітнього процесу. Психологічними ознаками стресу здобувачів можуть бути зміна динаміки психічних функцій, найчастіше уповільнення розумових операцій, розсіювання уваги, ослаблення функції пам'яті, зменшення сенсорної чутливості, гальмування процесу ухвалення рішення, повне придушення волі, зниження самоконтролю, пасивність і стереотипність поведінки, нездатність до творчих рішень, підвищена сугестивність, страх, тривожність, невмотивоване занепокоєння (В.Булах). У діяльності педагога також присутня низка професійних стрес-факторів: відповідальність, необхідність бути об'єктом спостереження й оцінювання, постійно підтверджувати свою компетентність, а також тимчасова мінливість діяльності. Для того, щоб бути ефективним у подальшій професійній діяльності особистості ще у студентські роки, варто виробити власну модель копінг-поведінки, навчитися правильно переживати негативні емоції, убезпечуючи тим самим себе від руйнівного впливу стрес-факторів та психосоматичних захворювань. Тобто розвинута резильєнтність має

стати важливим показником конативно-інструментального компоненту професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Було розроблено низку заходів щодо психологічної допомоги майбутнім вихователям ЗДО під час стресу, серед яких: аутогенне тренування, релаксація, ауторегуляція дихання, техніка проживання негативних емоцій, алгоритм створення власної копінг-поведінки (В. Гальченко, Л. Пляка, Л. Семенча, М. Фатєєва, В. Шебанова та ін.).

Передбачаємо, що створена нами комплексна психолого-педагогічна програма виявиться ефективною й дієвою та спричинить позитивну динаміку розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

У п'ятому розділі – **Оцінка ефективності впровадження комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти** – висвітлено динаміку розвитку основ професійної культури, презентовано результати контрольного етапу формувального експерименту та методичні рекомендації викладачам закладів вищої освіти щодо розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Було експериментально перевірено ефективність комплексної психолого-педагогічної програми, продемонстровано динаміку розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Формувальний експеримент було проведено впродовж 2021-2023 років на базі Українського держаного університету імені Михайла Драгоманова зі студентами денної форми навчання 2 курсу спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Для проведення емпіричного дослідження було створено експериментальну й контрольну групи. Кількість досліджуваних експериментальної групи склала 50 осіб, контрольної групи – 48 осіб. Формувальна робота проводилася виключно зі здобувачами освіти експериментальної групи. Розроблена комплексна психолого-педагогічна програма втілювалася у відповідності до визначених етапів шляхом актуалізації соціально-психологічних умов та активізації чинників розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Для виявлення динаміки показників розвиненості професійної культури майбутніх вихователів ЗДО до і після формувального експерименту нами було використано ті самі методики, що й під час констатувального експерименту. Аналіз результатів експериментального дослідження засвідчив позитивну динаміку означеного феномена у респондентів експериментальної групи після формувального експерименту. У досліджуваних контрольної групи істотних змін не було виявлено (табл. 2).

Найбільшу різницю у проявах за високим рівнем зазнав професійно-ціннісний компонент (30,97% до експерименту і 57,88% після експерименту). Досліджувані почали виявляти більш стійке ціннісне ставлення до обраної професії, збагатили уявлення про себе, свої здібності й можливості, під час лекційних, практичних занять, у процесі проходження практики, участі в культурно-виховних заходах виявляли ініціативність, ентузіазм, наполегливо прагнули досягнути «акме» професійного розвитку на конкретному віковому етапі із урахуванням вікових можливостей.

**Динаміка розвиненості професійної культури майбутніх вихователів
ЗДО ЕГ та КГ до і після формувального експерименту (у%)**

n=98

Компоненти	Рівні	Групи			
		Експериментальна група (ЕГ) n=50		Контрольна група (КГ) n=48	
		До	Після	До	Після
Емотивно-когнітивний	Початковий	27,56	0	24,03	16,12
	Адаптивний	24,15	20,30	11,98	16,71
	Репродуктивно-прогностичний	16,25	44,32	24,02	27,54
	Пошуково-творчий	32,04	25,38	39,97	39,63
Рефлексивно-перцептивний	Початковий	14,08	0	14,02	4,07
	Адаптивний	15,89	0	19,97	15,51
	Репродуктивно-прогностичний	35,95	40,03	39,98	47,28
	Пошуково-творчий	34,08	59,97	26,03	33,14
Професійно-ціннісний	Початковий	0	0	0	0
	Адаптивний	21,02	0	25,04	10,00
	Репродуктивно-прогностичний	48,01	42,12	40,02	48,78
	Пошуково-творчий	30,97	57,88	34,04	41,22
Духовно-творчий	Початковий	31,94	0	0	0
	Адаптивний	51,97	44,04	84,03	79,83
	Репродуктивно-прогностичний	16,09	32,03	15,97	12,83
	Пошуково-творчий	0	23,93	0	7,34
Конативно-інструментальний	Початковий	0	0	23,96	15,63
	Адаптивний	32,12	12,32	24,01	24,22
	Репродуктивно-прогностичний	23,91	40,22	28,09	36,04
	Пошуково-творчий	43,97	47,46	23,94	24,11

Головне, здобувачі усвідомили власну професійну ідентичність, що, у свою чергу, призвело до усвідомлення соціальної значущості обраної професії – *вихователь є створювачем майбутнього держави, оскільки саме від його праці залежить розвиток світогляду й духовно-ціннісний орієнтацій наймолодшого покоління.*

Вагомі зрушення відбулися і за рефлексивно-перцептивним компонентом (34,08% до експерименту і 59,97 % після експерименту). Респонденти почали краще аналізувати минуле й себе в ньому (зокрема, свій рівень підготовленості на 1 курсі й на початку 3-го курсу), орієнтуватися на майбутню діяльність, планувати та прогнозувати ймовірні результати здобутих компетентностей у подальшій професійній діяльності, аналізувати свої помилки в минулому, виявляти більш високий рівень емпатійності як здатність співчувати, співпереживати та підтримувати дітей, зокрема, у процесі навчальної педагогічної практики. У досліджуваних контрольної групи показники розвитку ключових компетентностей залишилися майже без змін.

Загалом було зафіксовано позитивну динаміку, оскільки рівень розвитку професійної культури у здобувачів освіти експериментальної групи зріс на 13,72%, а у студентів контрольної групи – лише на 4,59%. У свою чергу, порівняльний аналіз результатів двох груп після формульованого експерименту засвідчив зростання рівня розвиненості основ професійної культури у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ЕГ на 9,13% у порівнянні з КГ. Вагомим досягненням також вважаємо той факт, що здобувачів освіти з адаптивним рівнем в ЕГ залишилося лише 15,33% відсотків (до експерименту – 29,03%), а з початковим рівнем – 0,00%, на попередньому етапі досліджуваних ЕГ з початковим рівнем було виявлено 14,72% (табл. 3).

Таблиця 3

Узагальнені показники дослідження професійної культури майбутніх вихователів ЗДО ЕГ та КГ до і після формульованого експерименту (у%)

n=98

Група	Рівні							
	Початковий		Адаптивний		Репродуктивно-прогностичний		Пошуково-творчий	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Експериментальна група	14,72	0,00	29,03	15,33	28,04	39,74	28,21	44,93
Контрольна група	12,40	7,17	33,19	29,25	29,62	34,50	24,79	29,08

Таким чином, в результаті проведеної повторної діагностики на контрольному етапі експериментального дослідження нами було встановлено, що здобувачі освіти експериментальної групи виявили вищий рівень розвиненості основ професійної культури за всіма компонентами (емоційно-когнітивним, рефлексивно-перцептивним, професійно-ціннісним, духовно-творчим та конативно-інструментальним), порівняно зі студентами контрольної групи. Така позитивна динаміка результатів, продемонстрованих студентами експериментальної групи, а саме – 13,72%, засвідчує ефективність розробленої нами та впровадженої комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на формульованому етапі дослідження.

Повторної діагностика внутрішніх чинників засвідчила, що в *індивідуально-психологічних чинниках* істотних змін не відбулося, оскільки їхнім конструктом виступає темперамент (який не змінюється впродовж життя), а також стиль мислення. Проте в результаті спостережень було відмічено, що здобувачі освіти ЕГ задля вирішення проблемних завдань почали комбінувати різні стилі мислення, віднаходити найоптимальніший в кожному конкретному випадку – в освітньому процесі, під час організації та проведення культурно-виховних заходів, практики, самоосвіти тощо. Діагностика *суб'єктних чинників*,

зокрема, *винахідливості* засвідчила деякі позитивні зміни: досліджуваних ЕГ з високим рівнем винахідливості стало на 7,59% досліджуваних більше, а з низьким рівнем залишилося лише 2,17% здобувачів (попередньо було виявлено 13,07% досліджуваних). В контрольній групі істотних змін не відбулося. Діагностика комунікативної компетентності засвідчила вагомні зміни щодо комунікативних навичок: досліджувані ЕГ почали адекватно інтерпретувати отримувану інформацію та правильно її передавати, відчувати менше труднощів у спілкуванні з дітьми під час практики, краще розуміти потреби інших людей тощо. Отже, розроблена нами комплексна психолого-педагогічна програма розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО також підвищила рівень прояву винахідливості як ключового конструкту суб'єктних чинників. Здобувачі освіти експериментальної групи продемонстрували свою спроможність в екстремальних умовах (дистанційного навчання та війни) винахідливо підійти до реалізації змісту освітньо-професійної програми та завдань виробничої практики. Після проведення формувального експерименту також зафіксовано позитивні зрушення в розумінні студентами експериментальної групи сутності поняття комунікативної компетентності (як другого конструкта суб'єктних чинників), її необхідності в подальшій професійній діяльності, з'явилися прояви вдалого застосування у процесі взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Отже, розвиток основ (життєтворчого потенціалу, професійної компетентності, духовно-ціннісних орієнтацій) професійної культури майбутніх вихователів ЗДО відбувається цілісно, синергійно, у тісному взаємозв'язку структурних компонентів професійної культури, соціально-психологічних умов та внутрішніх/зовнішніх чинників. Підвищення професійної культури виявилось в тому, що здобувачі освіти стали краще розуміти природу дитини дошкільного віку, почали виявляти вищу пізнавальну активність й винахідливість в освітньому процесі, більш позитивне ставлення до обраної професії, розуміти її соціальну значущість та свою роль як духовного наставника розвитку тендітної, дитячої душі тощо.

Ефективність проведеного дослідження доведено шляхом порівняння показників експериментальної групи до та після формувального експерименту з визначенням кутового перетворення Фішера (φ^* - критерій Фішера) для рівнів значущості 0,01 та 0,05; де величина $\varphi^* > \varphi_{кр}^*$, ($\varphi_{кр}^* = 1,64$, при рівні значущості 0,05; та $\varphi_{кр}^* = 2,31$ при рівні значущості 0,01), що доводить результативність проведеної роботи й ефективність використаного акме-аксіологічного підходу. Вказаний методологічний підхід сприяв позитивній динаміці основ професійної культури в респондентів експериментальної групи (табл. 4).

У процесі дослідження запропоновано *методичні рекомендації* для викладчів щодо розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Порівняння статистично достовірних змін результатів експериментальної групи за рівнями (у %)

Група	До	Після	Показник φ^*	Висновок
Початковий рівень				
ЕГ	14,72	0,00	3,9	Показники статистично достовірно зменшились
Адаптивний рівень				
ЕГ	29,03	15,33	1,7	Показники статистично достовірно зменшились ($p \leq 0,05$)
Репродуктивно-прогностичний рівень				
ЕГ	28,04	39,74	1,24	Показники статистично достовірно не відрізняються
Пошуково-творчий рівень				
ЕГ	28,21	44,93	1,75	Показники статистично достовірно збільшились ($p \leq 0,05$)

В основу методичних рекомендацій було покладено таке співвіднесення між соціально-психологічними умовами, чинниками та структурними компонентами професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: в духовно-акмеологічних умовах за активізації суб'єктних і соціокультурних чинників краще розвиваються духовно-творчий та рефлексивно-перцептивний компоненти; за актуалізації змістово-інструментальних умов та активізації індивідуально-психологічних та освітніх чинників – емотивно-когнітивний та професійно-ціннісний компоненти; за актуалізації організаційно-виробничих умов та активізації індивідуально-психологічних і соціальних чинників – конативно-інструментальний та рефлексивно-перцептивний компоненти.

Отже, обґрунтовані вихідні наукові положення розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти дали позитивні результати. Комплексна психолого-педагогічна програма підтвердила достовірність та надійність принципів акме-аксіологічного підходу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз та емпіричне дослідження психології розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. На засадах акме-аксіологічного підходу розроблено модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, розкрито зміст та структурні компоненти професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; визначені соціально-психологічні умови, чинники та етапи їхнього становлення у процесі професійної підготовки. Розроблено та впроваджено комплексну психологічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

1. Професійна культура майбутнього фахівця інтегрує в собі такі компоненти, як морально-етичні установки особистості, її соціальну та особистісну рефлексію, професійну комунікативність, високий рівень креативності, здатність до саморегуляції та саморозвитку, певним чином сформовані життєві стратегії, ціннісні орієнтації, навички життєтворчості. У свою чергу, професійна культура майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти – це складне, інтегративне, соціально-психологічне утворення в структурі особистості майбутнього вихователя, яке з'являється й поступово розвивається в процесі здобуття вищої педагогічної освіти, в системі особистісних ставлень до самого себе, інших людей, майбутніх вихованців, природи й суспільства загалом, включає інтелектуальний та духовно-творчий потенціал особистості здобувача освіти, визначає його світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та загальну концепцію життєздійснення на гуманістичних засадах та трансцендентних цінностях. *Основами професійної культури майбутнього вихователя ЗДО було визначено життєтворчий потенціал, професійну компетентність, духовно-ціннісні орієнтації.* Розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – це складний, багаторівневий процес, який полягає в актуалізації внутрішніх ресурсів особистості майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки, характеризується єдністю компонентів креативної, діяльнісної та ціннісно-сислової сфер, що спрямовує особистість до творчої самореалізації, інтеграції набутого досвіду, духовного зростання.

2. Акме-аксіологічний підхід виступив методологічною основою теоретико-емпіричного дослідження. Сутність підходу полягає в аксіологізації розвитку творчої індивідуальності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, досягнення ним вершин синергійності професійно-творчих здібностей та трансцендентних цінностей («осердечення» професійної діяльності – безумовної любові до дітей, відповідальності, совісності, асертивності, толерантності, щирості у стосунках тощо), що запобігає формалізації й стереотипізації свідомості та запускає духовні ресурси особистості майбутнього фахівця.

Принципами акме-аксіологічного підходу є наступні: *активної креативності, суб'єктності, трансцендентності.* На засадах акме-аксіологічного підходу визначено ключові компоненти професійної культури майбутніх вихователів ЗДО та відповідні конструкти, а саме: емотивно-когнітивний (когнітивні скіли, експресивність); рефлексивно-перцептивний (рефлексивність, емпатійність); професійно-ціннісний (особистісні цінності,

професійно-ціннісні орієнтації); духовно-творчий (духовні цінності, творчий потенціал); конативно-інструментальний (професійні вміння, копінг-стратегії). Всі компоненти професійної культури знаходяться у взаємозв'язку і взаємодоповнюють один одного.

Чинниками розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО виступають внутрішні (індивідуально-психологічні, суб'єктні) й зовнішні (освітні, соціальні, соціокультурні) чинники, активізація яких сприяла більш ефективному процесу розвитку основ професійної культури майбутнього вихователя ЗДО.

Соціально-психологічними умовами розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є *духовно-акмеологічні умови* (інтеграція духовної єдності викладачів і здобувачів освіти, творчої співдружності на засадах партнерства, визнання творчої унікальності кожного учасника освітнього процесу, активізація його суб'єктності тощо); *змістово-інструментальні умови* (відповідність змісту, форм та методів розвитку професійної культури вимогам майбутньої професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, вимогам сучасності та інтересам особистості студента; створення освітнього рефлексивного простору, розробка елективних курсів, кейсів з різними видами професійної підготовки, розміщення їх на сайтах спеціальності, можливість вільного вибору курсів за вподобаннями студентів, розвиток навичок самосійної роботи); *організаційно-виробничі умови* (організація системи науково-дослідної роботи, забезпечення соціально-педагогічного партнерства із закладами дошкільної освіти, позашкільними установами, центрами розвитку, громадськими організаціями тощо, набуття студентами професійних компетентностей у процесі проходження різних видів практики).

Визначено *етапи* розвитку основ професійної культури майбутнього вихователя ЗДО: докомпетентнісний етап оволодіння майбутнім вихователем основами професійної культури (інтуїтивний вибір професії, відчуття стану «покликання серця», наслідування батькам-педагогам, наставникам в школі); адаптаційний (оволодіння теоретичними знаннями у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін та методик; оволодіння практичними навичками під час проходження різних видів практики, участі в культурно-виховних заходах); цілепокладання (постановка цілей майбутньої професійної діяльності; самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення); компетентнісний етап (розробка власного алгоритму дій для досягнення поставлених цілей освітньо-професійної діяльності); творчий етап (експериментування, використання набутих компетентностей та інновацій в освітньо-професійній діяльності, пошук власного стилю педагогічної діяльності).

Обґрунтовано та розроблено концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, яка має прогресивний характер і включає соціально-психологічні умови (духовно-акмеологічні, змістово-інструментальні, організаційно-виробничі), засоби їх реалізації, внутрішні й зовнішні чинники, структурні компоненти (емоційно-когнітивний, рефлексивно-перцептивний, професійно-ціннісний, духовно-творчий,

конативно-інструментальний) та їх конструкти, етапи (докомпетентнісний, адаптаційний, цілепокладання, компетентнісний, творчий), а також основи професійної культури майбутніх вихователів ЗДО (духовно-ціннісні орієнтації, професійні компетентності, життєтворчий потенціал).

3. Критеріями професійної культури майбутніх вихователів ЗДО є: пізнавальна активність, соціальна перцепція, професійна спрямованість, духовна креативність, професійну самоефективність. Визначено якісні та кількісні показники розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО та виокремлені рівні (*пошуково-творчий, репродуктивно-прогностичний, адаптивний, початковий*) їх розвитку.

За результатами дослідження соціально-психологічних умов з'ясовано, що в закладах вищої педагогічної освіти забезпеченню змістово-інструментальних та організаційно-виробничих умов надається більше уваги, але при цьому духовно-акмеологічні умови актуалізуються меншою мірою.

Виявлено недостатній рівень розвитку суб'єктних чинників – винахідливості та комунікативної компетентності. Констатовано вищі результати розвиненості основ професійної культури у досліджуваних за професійно-ціннісним та конативно-інструментальним компонентами, ніж за іншими (емоційно-когнітивним, рефлексивно-перцептивним та духовно-творчим) компонентами.

Психологічними особливостями розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є: *продовжений характер розвитку трансцендентних цінностей: від споглядання, через абстрагування до трансцендентності; рефлексивне засвоєння основ професійної культури з слабким проявом емпатійності у взаємодіях; перманентний вияв пізнавальної активності й ініціативності у створенні творчих проєктів та ефективних копінг-стратегій.*

Порівняльний аналіз розвиненості основ професійної культури здобувачів другого та четвертого курсів засвідчив незначні переваги останніх досліджуваних. Такі результати засвідчують необхідність проведення формувального експерименту, спрямованого на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

4. Впровадження комплексної психолого-педагогічної програми дозволило організувати на новому акме-аксіологічному рівні процес розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Комплексна психолого-педагогічна програма розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО була спрямована на актуалізацію соціально-психологічних умов, активізацію чинників та розвиток структурних компонентів і включала три блоки: перший блок, спрямований на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в процесі культурно-виховних заходів; другий блок – на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в освітньому процесі; третій блок – на розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі практики та наукової роботи. Враховано специфіку професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО в екстремальних умовах (війни, пандемії, стихійних лих тощо) з акцентом

на вироблення у здобувачів освіти стратегій копінг-поведінки та розвиток їхньої резильєнтності.

5. Ефективність апробації комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО виявилася в позитивній динаміці розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в умовах професійної підготовки: зросла кількість респондентів, які чітко усвідомлюють мету й завдання педагогічної діяльності, її значення, сприймають професію вихователя як «покликання» (*емоційно-когнітивний компонент*); здатних до глибокої рефлексії та високої емпатійності у взаємодіях (*рефлексивно-перцептивний компонент*), мають стійке ціннісне ставлення до обраної професії, прагнуть до акме професійного розвитку (*професійно-ціннісний компонент*); здатних ефективно здійснювати творчий пошук, прагнути до професійного саморозвитку та творчої самореалізації, підпорядковувати своє життя духовним цінностям; володіють навичками діалогічного спілкування, всіма професійними вміннями, спектром конструктивних копінг-стратегій, мають стабільну резильєнтність. Найбільш суттєвих змін зазнав *професійно-ціннісний компонент*, де кількість досліджуваних із високим рівнем значно зросла, що засвідчило ефективність змістово-інструментальних умов та зовнішніх, освітніх чинників. Позитивні зміни зафіксовано в *духовно-творчому компоненті*, оскільки до формувального експерименту не було виявлено жодного здобувача з пошуково-творчим рівнем, а після їхня кількість помітно збільшилася. Це підтвердило значущість розвивального потенціалу духовно-акмеологічних умов та впливу внутрішніх, суб'єктних чинників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої вище проблеми. Подальший науковий пошук вбачаємо в дослідженні психологічних механізмів та закономірностей розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, психологічних особливостей розвитку професійної культури майбутніх керівників закладів дошкільної освіти, формування професійної культури та професіоналізму у вихователів закладів дошкільної освіти у системі неперервної освіти тощо.

Список друкованих праць, у яких презентовано основні результати дисертації

Монографії:

1. Гальченко В.М. Творча індивідуальність як основа професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Professional development of a teacher in the light of European integration processes* / Ed. : prof. Hanna Tsvietkova. Nameln : InterGING, 2019. С. 531-549.
2. Гальченко В.М., Репетій С.Т. Комунікативна компетентність як умова і наслідок духовно-творчого розвитку майбутніх педагогів. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph* / edited by authors. 6th ed. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2019. Р. 303-321.
3. Гальченко В.М., Семенча Л.Г. Професійна культура як системоутворювальний фактор успішності майбутніх педагогів у професійній

діяльності. *The XXI century education: realities, challenges, development trends* : collective monograph / Ed.: prof. Hanna Tsvietkova. Hameln : InterGING, 2020. С. 509-522.

4. Гальченко В.М., Семенча Л.Г. Копінг-поведінка як засіб подолання стресу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогіка і психологія постмодернізму : цінності, компетентності, діджиталізація* : колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 322-333.

**Статті у фахових наукометричних
і зарубіжних фахових періодичних виданнях:**

5. Halchenko, V., Skoryk, T., Bartienieva, I., Nozdrova, O., Shtainer, T., & Snyatkova, T. The Technology of Forming the Professional Culture of Future Teachers: from Reflection to Creativity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2022. 14(4 Sup.1). P. 36-57.

6. Halchenko, V., Levchenko, V., Shcherbakova, I., Medianova, O., Kaliuzhna, Y., & Poplavska, Y. Neuropsychological Considerations of Communication Competence in Prospective Educators. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2023. 4(3). P. 107-121.

7. Halchenko, V., Snyatkova, T., Semencha, L., Bilozerska, S., Tryfonova, O., & Ahiliar Tukler, V. The Concept of Forming the Foundations of the Future Teacher's Professional Culture in the Context of Higher Education in Ukraine. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2023. 15(4)/ P. 219-236.

8. Гальченко В.М. Чинники й принципи формування основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Polish journal of science*. 2022. №47 VOL. 2. С. 56-58.

9. Viktoriia Halchenko, Liudmyla Semencha. Methodical Recommendations on Forming the Basics of Professional Culture of Future Specialists. *Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice*. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142, 2024. № 1(32). P. 366-375.

Статті у фахових виданнях України:

10. Гальченко В.М. Роль психолога у створенні креативно збагаченого середовища у дошкільному закладі. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2011. Випуск 18. С. 163-166.

11. Гальченко В.М. Характеристика життєвих стратегій майбутніх педагогів. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2012. Випуск 25. С. 129-133.

12. Гальченко В.М. Креативогенні чинники розвитку винахідливості дошкільника. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2012. Випуск 21. С. 134-137.

13. Гальченко В.М. Винахідливість як найяскравіший прояв творчості дошкільників. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. Випуск 22. 2012. С. 140-145.

14. Гальченко В.М. Психологічні особливості використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2013. Випуск 27. С. 132-136.
15. Гальченко В.М. Компоненти життєтворчого потенціалу особистості майбутнього педагога. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2013. Випуск 28. С. 149-153.
16. Гальченко В.М. Винахідливість дошкільника : особливості, типи та засоби розвитку. *Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика*. 2013. №12. С. 127-138.
17. Гальченко В.М. Чинники розвитку акмеологічного потенціалу майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Вісник Інституту розвитку дитини* : Збірник наукових праць. 2014. Випуск 33. С. 113-120.
18. Гальченко В.М., Грузинська І.М. Характеристика мотиваційної готовності старших дошкільників до навчання в школі. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Збірник наукових праць. 2014. Випуск 35. С. 131-135.
19. Гальченко В.М. Характеристика емоційно-соціального розвитку дошкільника у процесі спілкування з дорослими. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології»* / За ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавництво «Срібна хвиля», 2017. С. 44-53.
20. Кузьменко В.У., Гальченко В.М. Розвиток творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки* : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. Вип. 9(54). С 98-107.
21. Гальченко В.М., Семенча Л.Г. Діагностика рівня розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2021. Випуск 15 (60). С. 14-24.
22. Гальченко В.М. Чинники, етапи та механізми формування основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Наукові перспективи (серія «Психологія»)*. 2022. Випуск 1(19). С. 404-412.
23. Гальченко В.М. Динаміка формування основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 6. С. 38-44.
24. Гальченко В.М. Психолого-педагогічні умови формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *«Наукові інновації та передові технології»* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2024. № 1(29) 2024. С. 854-861.

Матеріали наукових конференцій:

25. Гальченко В. М. До питання реалізації акмеологічного підходу у навчально-виховному процесі ВНЗ. *Інноваційний розвиток вищої освіти : глобальний та національний виміри змін* : збірник матеріалів міжнародної

науково-практичної конференції (м. Суми, 4-5 березня 2014 р.). Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. С. 39-42.

26. Гальченко В.М. Акмеологічна культура як детермінанта ефективного саморозвитку особистості майбутнього педагога. *Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 22-24 травня 2014 р.). Біла Церква, 2014. С. 36-38.

27. Гальченко В.М. Формування фрустраційної толерантності у студентів педагогічних спеціальностей. *«Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції»* : збірник матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 21-23 травня 2015 року). Біла Церква : Інститут економіки та управління, 2015. С. 35-36.

28. Гальченко В.М. Компоненти професійної культури майбутніх педагогів дошкільної освіти. *«Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції»* : збірник матеріалів XVII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 26-28 травня 2016 року). Біла Церква : Інститут економіки та управління, 2016. С.113-116.

29. Гальченко В.М. Формування психологічної готовності майбутніх педагогів дошкільної освіти до співпраці з сім'ями, які потрапили в складні життєві обставини. *«Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи»* : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дрогобич, Львівська обл., Україна, 27-28 жовтня 2016 року). Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2016. С. 239-240.

30. Гальченко В.М. Діалогічне спілкування педагога з вихованцем як умова емоційно-соціального розвитку дошкільника. *«Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції»* : збірник матеріалів XIX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 25-27 травня 2017 року). Біла Церква : Інститут економіки та управління, 2017. С. 96-98.

31. Гальченко В.М. Особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з творчо обдарованими дошкільниками. *«Становлення і розвиток педагогіки»* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 16-17 лютого 2018 року). Харків : «Молодий вчений», 2018. С. 164-166.

32. Гальченко В.М. Формування готовності студентів спеціальності дошкільної освіти до роботи з розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку. *«Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави»* : збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції (1-8 липня 2019 року, м. Чорноморськ, Одеська область). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. С. 60-62.

33. Гальченко В.М. Життєтворчість та її роль у процесі самоздійснення майбутніх педагогів дошкільної освіти. *«Інновації у професійній діяльності*

- педагога : проблеми, теорія, практика*» : збірник матеріалів III Регіональної науково-практичної конференції (КВНЗ «Нікопольський педагогічний коледж» ДОР», м. Нікополь, Україна, 23-24 квітня 2020 року). Нікополь, 2020. С. 111-113.
34. Гальченко В.М. До проблеми взаємозв'язку комунікативної компетентності і духовності майбутніх педагогів дошкільної освіти. *«Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців»* : збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 9-10 квітня 2020 р.). Хмельницький : Хмельницький національний університет, кафедра психології та педагогіки, 2020. С. 26-27.
35. Гальченко В. М. Формування духовної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Психологічний і педагогічний дискурс : наукові записки вчених* : збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф. Т. О. Олефіренка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 42-44
36. Гальченко В.М. Технологія формування професійної культури майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, В.Є. Кавецький, А.В. Вихрущ, О.Я. Жизномірська, С.Б. Гах, Р.Я. Яковишин, Т. В. Магера, Т.О. Сергуніна, Г.І. Герасимчук, М.П. Мамус, Н.Б. Стрийвус. Тернопіль : СМП «Тайп», 2021. С. 101-104.
37. Гальченко В.М. Копінг-стратегії особистості як засоби імунітивної поведінки у складних життєвих ситуаціях. *«Інновації у професійній діяльності педагога: проблеми, теорія, практика»* : (м. Нікополь, Україна, 14 травня 2021 р.). Нікополь, 2021. С. 22-26.
38. Кузьменко В.У., Гальченко В.М. Розвиток творчої обдарованості студентів у процесі професійної підготовки. *«Філософські, історіофілософські та педагогічні аспекти єдності українського суспільства»* : Збірник матеріалів Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн конференції (м. Київ, Україна, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). С. 282-287.
39. Кузьменко В.У., Гальченко В.М. Психолінгвістичні аспекти побудови життєвих стратегій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *«Психолінгвістика в сучасному світі – 2021»* : збірник матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав, Україна, 16-17 грудня, 2021 р.). Переяслав-Хмельницький, 2021. С. 175-178.
40. Гальченко В.М. Методологічні підходи до формування основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Збірник наукових праць *«Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету»* : матеріали звітної-наукової конференції викладачів, докторантів та аспірантів Факультету психології за 2021 р. (м Київ, Україна, 17-24 травня 2022 року) / укл. Вольнова Л.М., Матяш-Заяц Л.П. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 22-26.
41. Гальченко В.М. Засоби психологічної підтримки під час стресу, спричиненого війною. *«Актуальні питання теорії та практики психолого-*

педагогічної підготовки майбутніх фахівців»: збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, Україна, 14 квітня 2022 р.). С. 15-17.

42. Гальченко В.М. Характеристика «SOFT-SKILLS» професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, March 9-10, 2023*. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 146 p. P. 17-19.

43. Гальченко В.М. Резильєнтність як основа професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 05-06 жовтня 2023 року). Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В. 2023. С. 54-55.

АНОТАЦІЇ

Гальченко В.М. Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія (05 «Соціальні і поведінкові науки»). Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2024.

У дисертації презентовано цілісну концепцію розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах акме-аксіологічного підходу. Розглянуто сутність понять «культура», «професійна культура», «професійна культура майбутніх фахівців», «професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти». Обґрунтовано структуру досліджуваного феномена та виокремлено психологічні особливості його розвитку.

Визначено принципи, соціально-психологічні умови, чинники та етапи розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. На основі методу моделювання розроблено й апробовано на практиці концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Експериментально перевірено ефективність комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Розроблено методичні рекомендації щодо формування досліджуваного феномена.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, основи професійної культури, акме-аксіологічний підхід, соціально-психологічні умови, чинники, концептуальна модель, психологічний супровід, комплексна психолого-педагогічна програма.

Halchenko V.M. Psychology of development of the foundations of professional culture of future teachers of preschool education institutions. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Psychological Sciences on the specialty 19.00.07 - pedagogical and age psychology (05 "Social and behavioral sciences"). Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, 2024.

The author's definition of the main concepts is presented in the study: "professional culture of future educators of preschool education institutions" is a complex, integrative, socially-psychological formation in the individual structure of the future educator. It appears and gradually develops in the process of obtaining a higher pedagogical education in the system of personal attitudes towards himself, other people, future pupils, nature and society in general. This includes the intellectual and spiritual-creative potential of the person seeking education, determines his worldview, value orientations, and the general concept of life on humanistic principles and transcendental values. "Development of the foundations of the professional culture of future educators of preschool education institutions" is a process of quantitative and qualitative changes in the ability of future specialists to achieve the heights of personal and professional development within the limits of the possibilities of youth and as a result of purposeful professional training, self-improvement and personal growth.

On the basis of theoretical analysis, spiritual and value orientations, professional competence, and life-creating potential are attributed to the foundations of the professional culture of future educators of preschool education institutions. The stages of their development are determined - pre-competence, adaptation, goal-setting, competence, creativity.

The study highlights and substantiates a new acme-axiological approach, the essence of which is to axiologize the development of the creative individuality of the future educator of a preschool education institution, his achievement of the peaks of synergy of professional and creative abilities and transcendental values (the "heart" of professional activity - unconditional love for children, responsibility, conscientiousness, assertiveness, tolerance, sincerity in relationships, etc). This prevents the formalization and stereotyping of consciousness and triggers the spiritual resources of the future specialist. The research methodology includes the principles of development of the studied phenomenon, namely: active creativity, subjectivity, and transcendence.

The following components were assigned to the structure of the professional culture of future preschool teachers: emotional-cognitive, reflexive-perceptive, professional-valued, spiritual-creative, conative-instrumental. The socio-psychological conditions (spiritual-acmeological, content-instrumental, organizational-production) and factors (internal - individual-psychological, subjective, and external - educational, social, socio-cultural) of the development of the phenomenon were determined in the study. The criteria for the professional culture of future preschool teachers are: cognitive activity, social perception, professional orientation, spiritual creativity, and professional self-efficacy.

The conceptual model of the development of the foundations of the professional culture of future teachers of early childhood education has a progressive character that

includes: socio-psychological conditions and means of their implementation, internal and external factors, structural components and their constructs, stage, as well as the foundations of the professional culture of future educators of early childhood education.

The experiment revealed the psychological features of the development of the foundations of the professional culture of future educators of preschool education institutions. Referring to the prolonged character of the development of transcendental values from: contemplation, abstraction to transcendence, reflexive assimilation of the basics of professional culture with a weak manifestation of empathy in interactions, and permanent manifestation of cognitive activity and initiative in creating creative projects and effective coping strategies.

The obtained results of the ascertained experiment actualized the need to organize psychological support for the development of the basics of professional culture of future teachers of preschool education institutions.

A comprehensive psychological and pedagogical program for the development of the foundations of the professional culture of future teachers of early childhood education was developed and implemented. The program was aimed at actualizing social and psychological conditions and activating factors and developing structural components. It included three blocks: 1. development of the foundations of professional culture of future educators of early childhood education in the process of cultural and educational activities, 2. development of the foundations of the professional culture of future teachers of early childhood education in the educational process, 3. development of the foundations of the professional culture of future teachers of early childhood education in the process of practice and scientific work.

The specificity of the development of the professional culture of the future educator of a preschool education institution in extreme conditions is for the creation of such conditions under which each student will be able to develop and implement his own model of coping behavior, which will serve as a reliable protection against stress factors in the process of further pedagogical activity.

The effectiveness of the implemented Program was proven and methodical recommendations were developed for teachers regarding the development of the foundations of the professional culture of future teachers of preschool education institutions.

Key words: future teachers of preschool education institutions, foundations of professional culture, acme-axiological approach, socio-psychological conditions, factors, conceptual model, psychological support, comprehensive psychological and pedagogical program.



Підписано до друку 27.09.2024 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 105.
Віддруковано з оригіналів.

Вид-во Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.